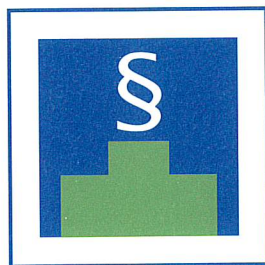

URHEILU JA OIKEUS

URHEILUOIKEUDEN
YHDISTYS

URHEILUOIKEUDEN YHDISTYKSEN JÄSENLEHTI 1999

Päätoimittaja: Mika Palmgren

Puhelin 02 - 4690 444

GSM 0400 - 526 840

Fax. 02 - 2350 107

Email: palmgren-wallenlind@co.inet.fi

OTL Mika Palmgren

ARVOISA URHEILU JA OIKEUS –LEHDEN LUKIJA

Kädessäsi on urheilu oikeuden yhdistyksen jäsenlehdessä toinen numero.

Aiemmin nimettömänä vuonna 1998 julkaistun ensimmäisen numeron jälkeen jäsenlehti on saanut nimekseen Urheilu ja Oikeus. Vaikka nimi ei ehkä ole persoonallinen eikä globaalisia markkinoita tavoitteleva, kertoo se hyvin siitä, mistä koko urheilu oikeuden yhdistyksen toiminnassa on kyse.

Urheilu ja Oikeus pyrkii arviomaan urheilun piirissä esillä olevia tai mahdollisesti esille tulevia asiakokonaisuuksia oikeudellisesta näkökulmasta. Unohtaa ei kuitenkaan voi urheilullisia aspekteja, joilla epäilemättä saattaa olla sijansa myös urheilu oikeudellisia ongelmia ratkottaessa.

Urheilu ja Oikeus –lehden kohderyhmänä ovat yhtä hyvin urheilu oikeudesta kiinnostuneet lainoppineet kuin urheilun parissa toimivat ei-lakimieskoulutuksen saaneet henkilöt. Lehdessä julkaistut artikkelit on kirjoitettu varsin ymmärrettävään ja helppolukaiseen muotoon niiden tieteellisestä luonteesta huolimatta. Tämän vuoksi artikkelit ovat käyttökelpoista lähdemateriaalia monia urheilun arkipäivän ongelmia ratkaistaessa.

Urheilu ja oikeus ilmestyy seuraavan kerran vuonna 2000. Mikäli taloudelliset resurssit ovat suotuisat, voidaan lehden kehittämistä edelleen jatkaa.

Omasta ja urheilu oikeuden yhdistyksen puolesta toivotan kaikille lukijoille hyvää ja rauhallista joulua sekä antoisia lukuhetkiä Urheilu ja Oikeus –lehden parissa.

Turussa 25. päivänä marraskuuta 1999.

Mika Palmgren

Urheilu ja Oikeus –lehden päätoimittaja

SISÄLLYSLUETTELO

PÄÄTOIMITTAJAN SANAT	
OTL Mika Palmgren	1
URHEILUOIKEUDEN YHDISTYKSEN TOIMINTAKERTOMUS VUODELTA 1998	
VT Olli Rauste.....	3
JOUKKUEURHEILUN YHTIÖITYMINEN	
OTT Heikki Halila	6
URHEILUN OIKEUSTURVALAUTAKUNNAN JUTUT 1998 - 1999	
OTL Risto Jalanko	23
URHEILUVAHINGOT RIKOSOIKEUDEN KARTALLA	
<i>Oikeustieteen professori Ari-Matti Nuutila</i>	28

VT Olli Rauste
 URHEILUOIKEUDEN YHDISTYKSEN TOIMINTAKERTOMUS
 VUODELTA 1998

Vuosi 1998 oli Urheiluoikeuden yhdistyksen viisivuotisen historian toistaiseksi vilkkain toimintavuosi. Yhdistyksen toiminta laajentui vuoden aikana monella tavoin.

Yhdistyksen hallitus kokoontui vuoden 1998 aikana kolme kertaa. Hallituksen muodostivat

Heikki Halila	puheenjohtaja
Kari-Pekka Tiitinen	varapuheenjohtaja
Arttu Mentula	jäsen
Mika Palmgren	jäsen
Marja Ramm-Schmidt	jäsen
Juha Rantasila	jäsen
Magnus Ståhlberg	jäsen
Olli Rauste	sihteeri

Toimintavuoden huipentuma oli 16-17.10.1998 Helsingissä järjestetty suomalais-ruotsalainen urheiluoikeuden symposium. Korkeatasoinen tilaisuus keräsi 35 suomalaista ja 8 ruotsalaista urheiluoikeuden harrastajaa yhteen kahden päivän ajaksi. Tilaisuudessa pidetyissä alustuksista vuonna 1999 julkaistava seminaarijulkaisu tulee täydentämään merkittävällä tavalla urheiluoikeuden kirjallisuutta maassamme.

Toinen merkkipaalu yhdistyksen historiassa oli yhdistyksen oman jäsenlehden näytenumeron julkaiseminen kesäkuussa. Lehden päätoimittajana toimi Mika Palmgren. Näytenumeroa jaettiin yhdistyksen jäsenkunnan ohella muun muassa Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n avainseurarenkaan jäsenille sekä tiedotusvälineille.

Yhdistys uudisti myös visuaalisen ilmeensä toimintavuoden aikana. Yhdistys otti käyttöön uuden sinivihreän tunnuksen, jonka suunnitteli Sinikka Paanila. Samassa yhteydessä yhdistykselle painatettiin ensimmäisen kerran omat kirjekuoret ja -lomakkeet.

Toimintavuoden alussa julkaistiin ensimmäisen kerran myös yhdistyksen jäsenluettelo. Jäsenluettelo jaettiin kaikille yhdistyksen jäsenille.

Yhdistyksen talouden kannalta merkittävä toimenpide oli vuosilta 1994-1997 kertyneiden jäsenmaksurästien periminen. Tehostettu perintä tuotti yhdistykselle varoja 7.450 markkaa. Tehostetun perinnän seurauksena jäsenkunnan jäsenmaksumoraali parantui merkittävästi myös vuoden 1998 jäsenmaksujen osalta. Vuoden 1998 jäsenmaksunsa maksoi 84 % jäsenkunnasta, kun vielä vuonna 1997 jäsenmaksunsa maksaneiden osuus oli vain 47 %.

Yhdistyksen jäsenmäärä säilyi vuoden 1998 aikana ennallaan. Yhdistykseen liittyi viisi uutta jäsentä. Kaksi jäsentä pyysi eroa yhdistyksestä. Kolmen jäsenen osalta yhdistyksen hallitus totesi jäsenyyden päättyneen jäsenmaksuvelvoitteiden laiminlyömisen johdosta. Yhdistyksen jäsenmäärä toimintavuoden päättyessä oli 78.

Yhdistyksen toiminnan rungon muodostivat edelleen jäsenkunnalle järjestetyt keskustelutilaisuudet. Näitä tilaisuuksia järjestettiin vuoden 1998 aikana poikkeuksellisesti vain kolme suomalais-ruotsalaisen urheilu oikeuden symposiumin järjestelyvastuusta johtuen. Yhdistyksen vuosikokouksen yhteydessä 31.3.1998 Teollisuuden ja Työnantajain keskusliiton vieraana järjestettiin keskustelutilaisuus aiheesta "urheilun työnantajatoiminnot". Kevään toinen jäsentilaisuus järjestettiin 29.4.1998 Asianajotoimisto Heikki Haapaniemi Oy:n vieraana aiheesta "urheilun lajiliitot elinkeinonharjoittajina – kilpailuneuvoston päätös 9.2.1998". Yhdistyksen pikkujoulutilaisuuden yhteydessä 23.11.1998 Oy Veikkaus Ab:n vieraana järjestettiin jäsentilaisuus aiheesta "pesäpallon sopupelit".

Urheilu oikeudellinen toiminta-aktiviteetti voimistui vuoden 1998 aikana maassamme myös yhdistyksemme ulkopuolella. Helsingin ja Turun yliopistojen oikeustieteellisissä tiedekunnissa valmistuivat urheilu oikeuden syventävien opintojen projektin ensimmäiset opinnäytetyöt.

Yhdistyksen toiminnan vilkastuminen näkyi myös yhdistyksen tilinpidossa. Tilitapahtumien määrä yli kaksinkertaistui vuoteen 1997 verrattuna.

Yhdistyksen taloudellinen tilanne säilyi vakaana. Vuoden 1998 ylijäämä oli 10.196,85 markkaa.

Yhdistyksen tulonmuodostuksen rungon muodostivat edelleen jäsenmaksutulot, joiden määrä edellisvuosilta kertyneine rästisaatavineen oli vuonna 1998 poikkeuksellisesti yhteensä 14.550 markkaa. Merkittävän tulonlähteen muodosti myös yhdistyksen jäsenlehti, jonka ilmoitus- ja myyntitulot olivat 7.000 markkaa. Suomalais-ruotsalainen urheilu oikeuden symposium järjestettiin pääosin opetusministeriön myöntämän 30.000 markan valtionavun turvin.

Merkittävimmät menoerät olivat suomalais-ruotsalaisen symposiumin järjestämisestä aiheutuneet kulut 27.112 markkaa sekä jäsenlehden valmistuskulut 7.800 markkaa. Toimintavuodelle kohdistui lisäksi poikkeuksellisen paljon myös muita pitkävaikutteisia kulueriä

kuten yhdistyksen tunnuksen suunnittelukulut sekä kirjekuorien ja -lomakkeiden painatuskulut.

Tilikauden päättyessä yhdistyksellä oli rahavaroja 27.541 markkaa.

Yhdistyksen toiminta jatkunee edelleen vilkkaana myös vuoden 1999 aikana. Yhdistyksen jäsenlehdessä julkaistaneen toinen numero. Yhdistyksen omien jäsenilaisuuksien järjestämistä jatkettaneen entiseen tapaan. Myös hedelmällisesti käynnistyneelle yhteistyölle Svensk Idrottsjuridisk Föreningenin kanssa on luvassa jatkoa viimeistään vuonna 2000, jolloin Tukholmassa järjestettäneen toinen suomalais-ruotsalainen urheiluoikeuden symposium.

Helsingissä 2.3.1999

Urheiluoikeuden yhdistys ry:n hallitus

Heikki Halila

Kari-Pekka Tiitinen

Arttu Mentula

Mika Palmgren

Marja Ramm-Schmidt

Juha Rantasila

Magnus Ståhlberg

Olli Rauste (sihteeri)

Dosentti Heikki Halila
JOUKKUEURHEILUN YHTIÖITYMINEN

1. Suomen urheilun organisaatio ja sitä koskeva päätöksenteko

Urheilu on rakennettu ja rakentunut Suomessa kansanliikkeen varaan. Kehitys on ollut samanlainen Suomen kannalta keskeisissä vertailumaissa kuten Ruotsissa. Urheilun organisaatiot ovat tämän mukaisesti olleet aatteellisia yhdistyksiä. Urheilu organisoitui meillä yhdistysmuotoisesti samalla tavoin kuin muut 1800-luvun jälkipuoliskon merkittävät joukko- liikkeet mutta ajallisesti hieman myöhemmin.¹

Urheilun järjestörakenteessa yksityiset henkilöt ovat kuuluneet urheiluseuraan ja seurat laji- liittoon. Keskusjärjestö on muodostunut laji- liitoista sekä aikanaan myös piireistä, joiden jäse- ninä ovat olleet asianomaisen alueen urheiluseurat. Kansanliikkeenä toimivan urheilun kes- keisenä piirteenä on ollut urheiluseurojen joukkojärjestöluonne. Seurojen jäsenyys on ollut käytännössä avoin niille, jotka ovat halunneet tulla toimintaan mukaan. Järjestelmä on pe- rustunut toiselta puolen siihen, että urheilun harrastajien on tullut olla jäsenenä seurassa voidakseen osallistua kilpailutoimintaan.

Esitetystä rakenteesta poikkeavia järjestelyjä ei ole yleensä ollut eikä niitä ole hyväksytty Suomen urheiluelämässä. Muuhun ei ole toiselta puolen ollut tarvettakaan, vaan aatteelli- nen yhdistys on koettu itsestään selväksi organisoitumisen muodoksi.

Yhdistysautonomian sisältöön on Suomessa kuulunut se, että jokainen yhdistys valitsee omat jäsenensä ja halutessaan päättää säännöissään jäsenperusteista. Tämän mukaisesti yhdistys- muotoa ei ole voitu määrätä ylhäältä käsin yksinomaiseksi urheilun organisaatiomuodoksi. Niinpä lajiliitto määrää tarvittaessa säännöissään, hyväksyykö se jäsenikseen muitakin yh- teisöjä kuin yhdistyksiä.

Keskusjärjestö SLU:n säännöissä ei ole määräyksiä sen jäsenliittojen sisäisestä rakentees- ta. Se ei siksi voi vaikuttaa suoranaisesti Suomen urheilun organisaatorakenteisiin muuten kuin silloin, kun se ottaa piiriinsä uusia jäseniä. Yhtiömuotoisia jäseniä SLU:lla ei ole, eikä sellaisia ole jäseneksi pyrkinytkään.

Sinänsä olisi ollut mahdollista, että SLU olisi rakenteeltaan kiinteämpi. Sen säännöissä oli-

si näet voitu määrätä, että jäseneksi hyväksyttävissä lajiliitoissa saa olla jäsenenä vain urheiluseuroja. Jäseneksi olisi ollut mahdollista ottaa vain liittoja, jotka ovat omissa säännöissään alistaneet sääntömuutoksensa SLU:n hyväksyttäväksi. Jos näin olisi tehty, mihin ei ollut pyrkimystä eikä liioin urheilupoliittisia edellytyksiä, olisi ainakin oikeudelliselta kannalta ollut mahdollista koettaa pitää jäljempänä tarkasteltavaa yhtiöitymiskehitys keskusjärjestön hallinnassa hieman samaan tapaan kuin Ruotsissa.

2. Taustayhtiöt ja tukiyhdistykset seurojen sidosryhminä

Eräissä joukkueurheilulajeissa on Suomessa ollut seurojen takana taustayhtiöitä, jotka ovat hoitaneet olennaisen osan seuran liiketoiminnasta seuran kanssa tehdyin sopimuksin. Taustayhtiöiden hallussa ovat olleet mm. pelaajasopimukset, ja myös sponsorisopimukset on voitu tehdä taustayhtiön kautta. Urheilun kansanliikeideaali on ollut kaukana, jos urheiluseurassa on vain kourallinen jäseniä ja jos nämä jäsenet ovat omistajina yhtiössä, jossa tehdään keskeiset (liiketoiminta)päätökset.²

Kuvailtuun kehitykseen on ollut vaikea vaikuttaa. Lajiliitot eivät ole määränneet säännöissään eivätkä muutenkaan sitä, että seurojen jäsenyyden on oltava avoin. Jäsenten hyväksyminen kuuluu sitä paitsi aina seuran itsensä päätettäviin asioihin. Se voidaan sitoa liiton myötävaikutukseen vain tavalla, joka ei käytännössä sovi urheilujärjestöihin. Lajiliitto ei liioin ole voinut vaikuttaa seuran tekemiin yhteistoimintasopimuksiin, jos urheilu- ja kilpailutoiminta on tapahtunut (yhdistysmuotoisen) seuran nimissä.

Urheiluseuran tukena voi olla muitakin organisaatioita kuin yhtiöitä. Oikeudellisesti on mahdollista perustaa urheiluseuralle tukiyhdistys, jos se tukee yhdistyksen aatetta eikä yhdistystä itseään. Aito tukiyhdistys voidaan näin perustaa, kunhan säännöt osataan kirjoittaa oikein.³ Urheiluseurojen tukiyhdistyksissä toimivilla ei välttämättä ole omaa taloudellista intressiä tuettavan seuran toimintaan.

3. Yhtiöitymisen malleja ja nykypiirteitä

Aidosta urheilun yhtiöitymisestä on kysymys silloin, kun myös urheilutoiminta siirtyy yhdistykseltä yhtiölle. Yhtiöityminen voi toteutua myös siinä, että (joukkue)urheilua organisoiva liiga muuttuu oikeudelliselta muodoltaan aatteellisesta yhdistyksestä kaupalliseksi yritykseksi - osuuskunnaksi tai osakeyhtiöksi. Lajiliitokin voisi muuttua kaupalliseksi yritykseksi, mutta tätä ei näy Suomessa havitellun. Lajiliiton osatoimintoja on tosin saatettu yhtiöittää samalla tavoin kuin esim. työmarkkinajärjestöissä.

Urheilun yhtiöityminen on tapahtumassa Suomessa nopeasti ja osin yllättävästikin. Heinäkuussa 1999 tilanne näyttää siltä, että jääkiekossa enin osa liigajoukkueista on

yhtiöitymässä liigan itsensä viitoittamalla tavalla. Yhtiöityvien seurojen omistus pohjalle ei olla asettamassa rajoituksia. Menettelytapana on ainakin useimmiten se, että yhdistys perustaa osakeyhtiön, johon se luovuttaa apportina (huipputason) liiketoimintansa. Yhtiöön voidaan ottaa myös muita osakkeenomistajia kuin vanha seura. Sarjapaikka siirtyy suoraan yhtiölle.

Jääkiekkoliiga itse on muuttumassa ensin osuuskunnaksi ja myöhemmin mahdollisesti osakeyhtiöksi. Liigaosuuskuntaa varten on määrä tehdä jäsenten sopimus, jossa sovitaan useista merkittävistä liigatoimintaan liittyvistä kysymyksistä. Tällaisen sopimuksen oikeudellinen sitovuus on samanlainen kuin osakassopimusten osakeyhtiöissä.⁴

Jääkiekkoliigan yhtiöityminen voi tapahtua ns. konversiolakia noudattaen. Sovellettaviksi saattaa näin tulla taloudellista toimintaa harjoittavan yhdistyksen muuttamisesta osuuskunnaksi annettu laki (502/89), jota on käytetty yhteisömuodon muutoksissa toistaiseksi varsin vähän. Tärkein tämän lain soveltamistapaus on ollut se, kun Osuuspankkien Keskusliitto r.y. muuttui vuonna 1997 osuuskuntamuotoiseksi OPK-osuuskunnaksi. Tuolloin jouduttiin selvittämään myös konversiolain ja osuuspankkilain samanaikaista soveltamista.⁵

Konversiolakia voitaisiin käyttää myös urheiluseuran muuttamisessa osuuskunnaksi. Urheilutoiminnan organisoimisen muotona osuuskunta ei kuitenkaan näytä olevan suosiossa. Se soveltuukin paremmin liigan kuin joukkueen toimintamuodoksi. Osuuskunta palvelee jäsentensä taloutta, niin kuin liiga voi tehdä pyrkiessään toteuttamaan liigaseurojen yhteisiä taloudellisia etuja.

Jalkapallossa yhtiöitymiskehitys on hieman hitaampaa ja myös sisällöltään toisenlaista kuin jääkiekossa. Muutos on toteutumassa yhteisymmärryksessä lajiliiton ja liigan kanssa. Yhtiöittämisen edellytyksenä on, että liiton säännöt muutetaan aluksi niin, että jäsenenä voi olla myös osakeyhtiötä. Sarjapaikka säilyisi asianomaisella seuralla, mutta se olisi mahdollista vuokrata osakeyhtiölle. Sopimuksen voimaantulo edellyttää Suomen Palloliiton hyväksymistä eli yhtiöittäminen tapahtuu liiton kontrolloimana.

Pesäpallo poikkeaa muista joukkueurheilulajeista siinä, että siinä on vain kotimaiset markkinat. Pesäpalloliitto ja -liiga eivät ole osoittaneet suuntaa seurojen yhtiöitymiselle eivätkä sallineet sitä säännöissään. Kaksi superpesisseuraa on kuitenkin yhtiöitynyt siten, että sarjapaikka on vuokrattu viideksi vuodeksi yhtiölle, jossa on vain vähemmistöosakkaana vanha seura. Menettelyä ei ole hyväksytty liitossa, mutta sarjasta sulkemistakaan ei ole tapahtunut ehkä siksi, kun kyse on vain vuokrasta ja kun yhtiö on ilmoittanut sitoutuvansa noudattamaan liigan päätöksiä kilpailutoiminnassa. Jäljempänä esitettävän tulkintasuosituksen mukaisesti tämäkin järjestely olisi voitu kieltää.

Yhtiöityminen on koettu merkittäväksi ongelma-alueeksi huipputason joukkueurheilussa. Sitä se onkin. Myös yhtiöitymiseen kriittisesti suhtautuvat ovat myöntäneet, että palloilulajien yhtiöityminen voi olla tarpeen, jos halutaan pysyä kansainvälisellä huipulla tai saavuttaa se. Yhtiöityminen voi toiselta puolen koskea vain osaa urheilusta. Ylivoimainen osa Suomen urheiluseuroista ei tule yhtiöitymään.

Yhtiöityminen ei koske nyttemmin vain urheilua. Myös kulttuurin alalla on tapahtunut verokaista siirtymistä siviilioikeudellisista oikeushenkilöistä, yhdistyksistä ja säätiöistä, kohden yhtiömuotoa. Niinpä Suomen Kansallisteatteri on nykyisin osakeyhtiö eikä säätiö.

Kulttuuriorganisaatioiden muodonvaihdoksissa ei tarvitse kiinnittää huomiota sellaisiin piirteisiin, jotka ovat erityisen pulmallisia yhtiöittämisessä urheilussa, kuten lajiliiton sääntömääräyksiin tai kurinpidon edellytyksiin. Kulttuurissa ja urheilussa on yhteistä se, että organisaatiomuotoa joudutaan peilaamaan myös toiminnan arvopohjasta omaksuttuja käsitteitä vasten.

4. SLU:n rooli yhtiöitymisessä ja ruotsalainen malli

Edellä esitetyin tavoin urheilun keskusjärjestöllä SLU:lla ei voi olla samanlaista roolia yhtiöitymiseen kuin sääntöjensä mukaan on Ruotsissa Sveriges Riksidrottsförbundetilla. SLU on kuitenkin pyrkinyt seuraamaan tapahtunutta kehitystä niin Suomessa kuin Skandinavian maissakin. Yhtiöitymiseenkin otetaan kantaa talvella 1999 SLU:n hallituksen asettamassa työryhmässä, jossa pohditaan työsuhteessa olevien ja ammatinharjoitajina toimivien urheilijoiden kurinpitoon liittyviä oikeudellisia kysymyksiä.

Ruotsissa on keväällä 1999 päädytty siihen, että kukin lajiliitto saa antaa luvan seuran yhtiöitymiselle, jos jäsenyys lajiliitossa pysyy seuralla ja jos kyseessä on vain lajiliiton määräämin ehdoin tapahtuva sarjapaikan vuokraaminen ei omistusoikeuden luovuttaminen.⁶ Ruotsissa ei ole suhtauduttu yhtiöitymiseen yhtä liberaalisti kuin Suomessa. Ruotsissa on yhä korostettu voimakkaasti urheilun kansanliikeluonnetta.⁷

5. Vertailukohta - lajijaostojen itsenäistyminen

Yhtiöitymisestä keskusteltaessa on myös syytä tuoda esiin urheiluseurojen jaostojen muuttuminen rekisteröidyksi yhdistyksiksi. Tätä on tapahtunut useissa monialaseuroissa kuten HIFK:ssa. Oikeudellisesti kysymyksessä on ollut fission tyyppinen järjestely, joskaan se ei voi tapahtua yhdistyksissä samalla tavoin kuin yhtiöissä; fissiosta ei ole säännöksiä yhdistyslaissa. "Itsenäistyneen" yhdistyksen muuttuminen yhtiöksi on vaivattomampaa kuin lajijaoston.

Lajijaostojen itsenäistyminen on sekä urheilupoliittinen kysymys: miten tiiviinä seurayhteys ja -identiteetti halutaan säilyttää? Oikeudelliselta kannalta se merkitsee vastuusuhteiden selkiytymistä; rekisteröidyn seuran ja sen lajikohtaisen jaoston päätöksentekovallan rajat eivät ole olleet selkeitä. Tätä osoittaa sekä, että KKO on ratkaisussaan 1996:87 ottanut kantaa yhdistyksen koripallojaoston puheenjohtajan oikeuteen tehdä pelaajasopimuksia. KKO katsoi, että jaostopuheenjohtajalla oli ollut tähän toimivaltansa puolesta oikeus.

Kyseinen tervetullut ennakkopäätös ei ole tietenkään tosiseikastosidonnaisuudensakaan vuoksi voinut ratkaista kaikkia edustusvaltaan ja vastuukysymyksiin liittyviä urheiluseurojen jaostojen ongelmia. Pulmia voi syntyä, jos pääseuran toiminta on lopahtanut eikä jaoston tilinpäätöstä saada näin seuran tilinpäätökseen. Tällöin jaoston toimihenkilöille tulee henkilökohtainen velkavastuu niistä sitoumuksista, joita he ovat jaoston puolesta tehneet.⁸

6. Urheilun yhtiöityminen ja oikeustutkimus

Kuvailtu urheilun yhtiöityminen on tapahtunut niin ripeästi, ettei se ole ollut vielä esillä keväällä 1997 ilmestyneessä Olli Rausteen teoksessa "Urheilu-oikeus", vaikka siinä on paljolti paneuduttu urheiluun juuri liiketoiminnan kannalta. Siitä ei muutenkaan ole meillä oikeustutkimusta eikä oikeastaan yleisesti saatavilla olevaa oikeudellista raportointiakaan. Keskustelu on liikkunut pääosin urheilupolitiikan tasolla, mikä on sinänsä ollut ymmärrettävää ja perusteltuakin.

Urheilun yhtiöityminen on urheilu-oikeudelle tunnusomaisella tavalla ongelmakeskeinen kohdealue ja asettaa tältä pohjalta haasteita oikeustutkimukselle. Sitä on syytä lähestyä eri oikeudenalojen kuten yhteisö-, sopimus-, kilpailu ja vero-oikeuden näkökulmista. Useiden oikeudenalojen näkökulmien yhdistäminen luo edellytyksiä ongelmakeskeiselle urheilu-oikeuden tarkastelulle. Yhdistysautonomian tarjoaman toimintakehyksen ja kilpailuoikeuden vaatimusten kohtaaminen eli se, millä tavoin urheilun lajiliitto voi vaikuttaa päätöksillään yhtiömuotoiseen toimintaan huippu-urheilussa, vaikuttaa tässäkin tarkasteluun.

Osaksi yhtiöitymisen oikeuskysymyksiin paneutuminen on enintään soveltavaksi tutkimukseksi luonnehdittavaa olemassa olevien lainopin tutkimustulosten ja oikeudellisten sääntöjen soveltamista urheiluun. Se on urheilun oikeudellista tietohuoltoa ja osa tutkimuksen urheiluun suuntaamaa yhteiskunnallista palvelutehtävää. Tämän lisäksi joudutaan toki tekemään selkeää oikeustutkimusta eli antamaan vastauksia aidosti ongelmallisiin kysymyksiin.

7. Yhdistyksen ja yleishyödyllisen yhdistyksen tunnusmerkistöt

Aatteellinen yhdistys luontuu yhä parhaiten sellaiseen kansanliikkeeseen kuuluvaan urheiluun, jossa ei keskitytä pelkästään huippu-urheiluun. Se on sen sijaan yhä ongelmallisempi sellaisen (joukkue)urheilun organisaatiomuotona, joka käsittää vain ylimpään sarjatasoon kuuluvan kilpaurheilun.⁹

Aatteellinen yhdistys saa harjoittaa vain sellaista liiketoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä, eikä aatteellisen yhdistyksen pääasiallinen tarkoitus saa olla taloudellinen. Jos yhdistyksen säännöt kirjoitetaan SLU:ssa valmisteltujen mallisääntöjen mukaisesti, sääntöihin sisältyy siksi paljon myös aatteellista ainesta, että yhdistys on merkittävä yhdistysrekisteriin. Vaikutusta ei ole sillä, vaikka yhdistysrekisteriviranomainen tietäisi toiminnan koskevan pelkästään edustusurheilua. Tarkastustoiminta perustuu pelkkään sääntödokumenttiin, ei muihin viranomaisenkin saatavissa oleviin tietoihin.¹⁰ Siksi urheiluseuraksi tarkoitettun yhteenliittymän saaminen yhdistysrekisteriin ei ole tuottanut eikä tuota ongelmia, jos asialla ovat osaavat henkilöt.

Mahdollista - joskin epätodennäköistä - on se, että esim. paikallinen syyttäjä vaatisi urheiluseuran lakkauttamista sillä perusteella, että sen toiminta on pääasiallisesti taloudellista. Esikuvana olisi tähän Dallape-orkesterin lakkauttaminen em. perusteella Helsingin raastuvanoikeudessa vuonna 1937.¹¹ Pelkkää edustusjoukkueen liiketoimintaa ylläpitävän urheiluseuran olisi vaikea vastustaa lakkauttamisvaatimusta.

Urheiluseuran kannalta lakkauttamista todellisempi riski on nykyään se, että seuraa ei pidetä yleishyödyllisenä yhteisönä. Yhdistyksen merkitseminen yhdistysrekisteriin aatteellisena yhdistyksenä ei sinänsä vielä tuo sille yleishyödyllisen yhteisön statusta verotuksessa. Jos yhdistyksen toiminta keskittyy ammattilaisurheiluun, yleishyödyllisyystunnusmerkistö ei hevin täyty. Yhtenä kiintopisteenä on se, onko kyseessä joukkojärjestö vai muutaman jäsenen yhteenliittymä. Yhtiöitynyt urheiluorganisaatio ei täytä helposti yleishyödyllisyyden tunnusmerkistöä, mutta yhtiömuodosta on verotuksessa myös etuja.

Urheilun verotustyöryhmän mietinnössä vuodelta 1998 ei ole ehdotettu muutoksia yleishyödyllisen eikä ns. superyleishyödyllisen yhteisön määrittelyyn.¹² Tutkimustiedon osalta on tältä osin siksi yhä relevanttia, mitä Esko Linnakangas väitöskirjassaan "Urheilu ja verotus" vuonna 1984 esitti, joskin reaali maailma on puolessatoista vuosikymmenessä muuttunut melkoisesti.

Jos seurojen yhtiöitymistä ei tapahdu, saatetaan pitää vain ajan kysymyksenä, milloin verotaja ei enää katso yleishyödyllisyystunnusmerkistön täyttyvän. Tästä ei sinänsä seuraa mitään yhdistyksen siviilioikeudelliselle statukselle. Niinpä minkään lajiliiton säännöissä tai

sääntöjä alemmanasteisissa määräyksissä ei ole kohtaa, jonka mukaan jäsenenä voisi olla tai kilpailutoimintaa harjoittaa vain yleishyödyllinen yhteisö.

8. Yhdistyksen ja yhtiön vertailua urheilutoiminnan harjoittamisessa

Toisin kuin urheilujärjestöissä usein esitetään, yhdistyksessä ei voi olla omistajia. Yhdistyksessä on jäseniä, joita on kohdeltava YhdL 33 §:ään kirjatun yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti. Tämä on kiintoisa ulottuvuus verrattuna siihen, miten määrävässä markkina-
asemassa olevan elinkeinonharjoittajien yhteisön eli lajiliiton tai liigan on kohdeltava toimijoita tasapuolisesti. Kilpailuoikeuden vaikutusta ei voida eliminoida sillä, että elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä ei olisikaan rekisteröity yhdistys.

Osakeyhtiöissä päätös ei saa olla omiaan tuottamaan osakkeenomistajille epäoikeutettua etua. Osakeyhtiötutkimuksessa ei ole kehitelty täydellisyyteen pyrkivää typologiaa siinä, mitä tämä merkitsee esim. uudelleenjärjestelyissä. Sellaiseen ei ole syytä pyrkiäkään. Yhtiöityneessä urheilussa saatetaan joka tapauksessa joutua tekemisiin sen kanssa, mitä epäoikeutetun edun omiminen merkitsee. Siinä ei ole kysymys aivan samasta asiasta kuin yhdenvertaisuudesta yhdistyksen jäsenten välillä.¹³

Kun aatteellisen yhdistyksen pääasiallinen tarkoitus ei voi olla taloudellinen, yhdenvertaisuusperiaatteen keskeisenä kohdealueena eivät ole taloudelliset edut. Yhdenvertaisuusperiaate soveltuu myös niihin; mutta tällöinkään ei sovelleta millimetrioikeudenmukaisuutta: yhdistyksen päätös ei saa loukata olennaisesti jäsenten yhdenvertaisuutta. Seura saa suosia huippu-urheilijaa harrasteurheilijaan nähden, ja liittokin voi keskittyä huipputason seurojen toimintaedellytysten turvaamiseen. Vaikea kysymys voi olla käytännössä se, milloin toisten suosiminen on sellaista toisten syrjimistä, joka merkitsee yhdenvertaisuuden olennaista loukkausta.¹⁴

Yhdistyksen jäsenyys ei ole asiakas- eikä omistussuhde. Aatteellinen yhdistys ei voi jakaa jäsenilleen voittoa tai ylijäämää toisin kuin osakeyhtiö ja osuuskunta, vaikka se voi esitetyin tavoin harjoittaa liiketoimintaa. Yhdistyksessä ei ole erillistä pääomaa, joka tulisi kerätä jäseniltä ja jonka säilyttämisestä olisi laissa säännöksiä. Tämä vaikuttaa olennaisesti yhdistyksen velkojien asemaan. Yhdistyksessäkin voi olla rahastoja, mutta niihin ei liity samanlaista velkojain suojaa kuin yhtiöissä, kun yhdistys voi halutessaan vapaasti purkaa rahastojaan. Se voi näin menetellessään tosin syyllistyä sopimusrikkomukseen, jos se on sitoutunut rahastojen ylläpitämiseen.

Osakeyhtiöissä on osakepääomavaatimus, ja niissä varallisuusrakennetta voidaan kasvat-
taa oman pääoman ehdoin mm. korottamalla osakepääomaa. Tämä voi tapahtua myös omistuspohjaa laajentamalla, minkä ei tietenkään tarvitse tapahtua pörssiin listautumalla. Yhdistyksellä ei ole tällaisia rahoitusmahdollisuuksia eikä eräitä muitakaan osakeyhtiölle

sallittuja pääoman hankkimiskeinoja.

Osakeyhtiömuoto on houkuttelevan oloinen vaihtoehto pääomien keräämiseen myös urheilussa. Olennaista kuitenkin on, että valmiiksi (yli)velkainen urheiluseura ei voi perustaa yhtiötä loukkaamatta luovutustoimilla omien velkojensa oikeutta ja riskeeraamatta näin takaisin-saannin mahdollisuutta. Pääomat on tässä tapauksessa saatava ulkopuolelta.

Yhdistyksessä voidaan asettaa jäsenille säännöissä maksuvelvollisuus ja toimimisvelvollisuus, joiden laiminlyömisestä sanktioksi voidaan määrätä erottaminen tai kurinpitoseuraamus kuten rahasakko. Näitä mahdollisuuksia ei ole osakeyhtiöissä. Sääntöperusteista toimimisvelvollisuutta ei tosin ole käytetty urheiluseuroissa toisin kuin venekerhoissa ja metsästysseuroissa.

Osakeyhtiön organisaatorakenne tähtää liiketoimintapäätösten tekemiseen. Tämän myötä osakeyhtiön toimitusjohtaja on operatiivinen johtaja laajoine valtuuksineen, joita ei voida yhtiöjärjestyksessä juuri supistaa. Jos osakeyhtiössä on toimitusjohtaja, hallituksen asemaa ei voida päätöksenteko-organisaatiossa heikentää sen perusteella, että operatiiviset ratkaisut haluttaisiin kauttaaltaan pitää hallituksen kontrollissa.¹⁵

Myös yhdistyksessä voidaan tehdä liiketoimintapäätöksiä, mutta yhdistyksen organisaatiota ei silti voida rakentaa liiketoimintaorganisaatioksi. Hallitus ei voi olla yhdistyksessä ns. yleis-toimivaltainen elin, eikä yhdistyksen toimitusjohtajalle voida rakentaa säännöissä samantilaista asemaa kuin yhtiön toimitusjohtajalle. Osa sellaisista ratkaisuista, jotka tekee osakeyhtiössä toimitusjohtaja, täytyy yhdistyksessä tehdä hallituksessa tai tätäkin ylempänä.¹⁶

Esitetystä huolimatta on liioiteltua sanoa, että osakeyhtiöt olisivat niin urheilussa kuin muual-lakin ammattimaisesti johdettuja mutta yhdistykset eivät. Suomessa on paljon ammattimaisesti ja tehokkaasti johdettuja yhdistyksiä mm. työmarkkinajärjestöjen kentässä ja vastaavasti harrastelijamaisesti johdettuja yhtiöitä. Kysymys onkin lähinnä vain siitä, millaiset lähtökohdat päätöksenteko- ja vastuusuhteet asettavat toiminnalle yhtiöissä ja yhdistyksissä.

Osakeyhtiön hallinnoiminen on monimutkaisempaa kuin yhdistyksen. Niinpä yhdistyksen toisin kuin yhtiön ei tarvitse toimittaa tilinpäätöstietoja viranomaisille. Osakeyhtiö voidaan asettaa velkasaneeraukseen mutta rekisteröityä yhdistystä yleensä ei. Jos yhdistys toimii - vastoin lakia ja sääntöjään - pelkästään liiketoimintayksikkönä, se voitaneen kuitenkin asettaa velkasaneeraukseen. Niin yhdistys kuin yhtiökin voidaan tietenkin asettaa konkurssiin.

Yhdistys voidaan purkaa yhdistyksen itsensä tekemällä päätöksellä. Laissa ei ole vaatimuksia siitä, milloin purkamisen tulee tapahtua. Yhdistyksen asettaminen selvitystilaan ei ole lain mukaan mahdollista. Yhdistyksen - myös urheiluseuran - purkaminen on harvinaista. Paljon tavallisempaa on toiminnan hiipuminen ilman mitään päätöstä. Tästä ei käytännössä seuraa yleensä mitään korvaus- tai muuta vastuuta toiminnassa mukana olleille

Osakeyhtiö voidaan asettaa selvitystilaan, ja se tuleekin asettaa siihen kun puoleet pääomasta on menetetty. Jos selvitystilavaatimus täyttyy eikä hallitus käynnistä selvitystoimia, hallituksen jäsenille syntyy herkästi henkilökohtainen vastuu.¹⁷ Ei ole aivan harvinaista, että joukkueurheilua harjoittava seura joutuu vaikeuksiin kesken pelikauden. Rohkeutta asettaa yhtiöitynyt seura selvitystilaan saattaa tässä tilanteessa puuttua hallituksen jäseniltä. Siitä voi kuitenkin seurata tuntuvakin korvausvastuu,

Osakeyhtiöissä osakkaiden vähemmistöllä on sellaisia taloudellisia oikeuksia, joita ei ole yhdistyksen jäsenten vähemmistöllä. Niinpä yhdistyksissä jäsenten enemmistö voi myöntää vastuuvapauden, onpa vastuuvapauden toiminnassa millaisia virheitä ja laiminlyöntejä tahansa. Osakeyhtiöissä osakkaiden vähemmistö voi sen sijaan ajaa yhtiön lukuun korvauskannetta tuomioistuimessa. Jos yhtiö joutuu konkurssiin, vastuuvapaus voidaan peruuttaa kahdelta edelliseltä vuodelta. Yhdistyksissä ei näin ole asian laita.

9. Miten lajiliitto tai liiga voivat vaikuttaa yhtiöitymiseen?

Urheilun kilpailutoimintaa organisoivan lajiliiton tai liigan intressinä on urheiluseurojen yhtiöittämisessä se, että kilpailutoiminta voidaan järjestää ja hoitaa sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Liiton tai liigan intresseihin kuuluu huolehtiminen lajin imagosta ja toimintaedellytyksistä. Liitto tai liiga koostuu jäsenseuroista ja vastaisuudessa myös osin -yhtiöistä. Tämänkin vuoksi myös liitto- ja liigatasolla on otettava samalla tavoin kantaa yhtiöitymisen etuihin ja haittoihin kuin seuroissakin.

Kuten järjestöelämässä yleensä myös urheilussa liitto on muutakin kuin jäsenyhdistystensä summa. Sillä on omat intressinsä, jotka liiton päätöksenteossa ja toimielimissä mukana olevien on otettava huomioon. Tultuaan valituiksi liiton luottamustehtäviin jäsenseurojen edustajat ovat liiton edustajia, mikä ilmenee myös vahingonkorvausvelvollisuuden mahdollisuutena liitolle. Siksi heidän on myös pohdittava, mikä on liiton intressi laji- ja kilpailutoiminnan organisoinnissa.

Rekisteröidyn yhdistyksen tarkoitus on aatteellinen. Yhdistyslaissa on säännelty sitä tapaa, jolla rekisteröity yhdistys voi omalla toimialueellaan tehdä jäseniään sitovia päätöksiä. Tähän perustuu urheilujärjestöissäkin se, miten liitto voi asettaa jäseniään sitovia määräyksiä erityisesti kilpailutoiminnassa.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, ettei kaupallisissa yrityksissä ole yleisesti ottaen mahdollisuuksia tehdä samalla tavalla jäseniä tai osakkaita sitovia päätöksiä vaan kaupallisen yrityksen tarkoitus liittyy sen omaan liiketoimintaan. Osuuskunta on kuitenkin lähempänä aatteellista yhdistystä kuin yhtiöt. Osuuskunta onkin tyypiltään ko-operatiivinen taloudellinen yhdistys. Liiketoiminnassa saadaan sitova ratkaisu aikaan sopimuksin, niin pitkälti myös yhtiöityneessä urheilussa.

Lajiliiton toiminnan perusta suhteessa jäseneseuroihin on tukeutunut siihen, että yhdistykset voivat tehdä päätöksiä, jotka sitovat myös niitä vastustaneita. Yhdistyslaista ja yhdistyksen säännöistä ilmenee, milloin päätökseen tarvitaan muuta kuin tavallinen enemmistö. Yksimielisyysvaatimus voi perustua vain lähinnä siihen, että yhdenvertaisuutta ilman jäsenen suostumusta olennaisesti loukkaava päätös on mitätön.

Yhdistyksen päätöksenteko-oikeus kattaa urheilussa myös sen, että lajiliitto voi asettaa jäsenille velvollisuuksia säännöissä tai sääntöjä alemmanasteisissa määräyksissä. Näiden rikkomisen varalta on mahdollista pitää yllä kurinpitojärjestelmää. Yhdistyslaissa on säännelty kurinpidosta vain jäsenen erottamista, mutta vakiintuneesti on myös muuta kurinpitoa pidetty mahdollisena, jos siitä määrätään asianmukaisesti. Tätä osoittaa mm. Minna Lainiota koskeva KKO:n ratkaisu 1998:122.

Lajiliiton mahdollisuuksia antaa kilpailutoimintaa koskevia määräyksiä rajaa yhdistyksen tarkoitus. Kun lajiliiton tarkoituksena on kilpailutoiminnan organisoiminen, yhdistysoikeudellista estettä määräysten antamiseen ei ole. Perinteisessä amatööriurheilussa kilpailutoiminta on ollut selkeästi myös osa lajiliiton aatteellista toimintaa. Kuten mm. kilpailuneuvoston ratkaisu Joensuun Katajan jutussa koripallossa osoittaa, lajiliiton toimintaan voidaan joutua soveltaamaan myös kilpailulainsäädäntöä. Lajiliitto ei saa syyllistyä määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön.¹⁸

Yhdistysmuoto ja siihen kuuluva yhdistysautonomia kuitenkin suojaa tietyissä rajoissa aatteellista toimintaa kilpailulainsäädännöltä. Kilpailutoimintaa organisoiva osuuskunta tai osakeyhtiö ei voine vedota samalla tavalla siihen, että se tekee aatteellisia päätöksiä kilpailutoiminnasta. Tilanne on toinen, jos lajia koskeva päätöksenteko on pidätetty lajiliitolle, vaikka ylimmän sarjaportaan toiminta olisi siirretty osuuskunta- tai osakeyhtiömuotoiselle liigalle.

Ylin taso - Suomessa tavallisimmin liigatasoksi kutsuttu taso - voisi sinänsä irtautua kokonaan lajiliitosta ja määrittää itsenäisesti toimintansa pelisäännöt. Tämän mukaisesti liigaan kuuluvien joukkueiden ei tarvitsisi olla liigan tai lajiliiton jäseniä ja liiga määrittäisi itse kilpailutoiminnan ehdot. Vaikka tämä olisi kansallisesti mahdollista, kansainvälinen lajiliitto sitä tuskin hyväksyisi.

10. Hallittu ja hallitsematon sarjapaikan luovuttaminen yhtiölle

Keskeinen oikeuskysymys urheiluseuran yhtiöitymisessä on se, voidaanko sarjapaikka siirtää seuralta yhtiölle, ja jos voidaan, millä tavoin. Samalla tavoin kuin Ruotsissa Suomessa on keskusteltu siitä, voiko lajiliitto tai liiga asettaa sarjapaikan siirtämiselle ehtoja.¹⁹ Käsiä ei voida nostaa asiassa pystyyn, vaikka selkeää vastausta ei ole saatavissa lainsäädännöstä eikä ennakkoluonteista (eikä muutakaan) tuomioistuinratkaisua ole olemassa.

Jos sarjapaikan omistus on siirtynyt liittomuotoisen järjestörakenteen ulkopuolelle, lajiliiton tai liigan mahdollisuudet kontrolloida toimintaa säännöissään tai sääntöjä alemmanasteisissa määräyksissä vähenevät, ellei tilanteeseen ole ajoissa varauduttu. Tämä koskee mm. kurinpitotoimintaa ja omistusrajoituksia.

Sarjapaikan siirtäminen vapaasti liittorakenteen ulkopuolelle merkitsee sitä, että sarjapaikka on siirrettävissä myös eteenpäin. Seuralta sarjapaikan saanut yhtiö voi tällöin siirtää sarjapaikan toiselle yhtiölle. Sarjapaikka on toisin sanoen kauppatavaraa. Sarjasta pudonneen (liiga)yhtiön omistajat voivat ostaa itselleen yhtiön, jolla on sarjapaikka, tai yhtiöltä pelkän sarjapaikan ja jatkaa tällä tavoin liiketoimintaa ylimmällä tasolla. Sarjapaikan urheilemalla tai ostamalla hankkinut yhtiö voidaan myös myydä ulkomaalaisomistukseen.

Rajoittamattoman siirtojärjestelmän tilanteessa on mahdollista on myös se, että jokin omistajataho hallinnoi omistuksin tai sopimusjärjestelyin useita ylimmän sarjan joukkueita. Tämä sisältää mm. kohtalaisen sopupeliriskin.²⁰ Jos kilpailutoiminta on siirretty kokonaan lajiliitolta liigalle, on myös mahdollista, että ns. eettisiä sääntöjä noudatetaan vain valikoiden. Tämä voi johtaa - liiton kykenemättä tilanteeseen reagoimaan - mm. kurinpitoseuraamusten höllentämiseen.

11. Voidaanko sarjapaikan siirtäminen estää?

Urheilun autonomian ja urheilujärjestöille kuuluvan yhdistysautonomian mukaan urheilun lajiliitoilla tai lajiliiton valtuuttamalla liigalla tulisi olla oikeus määrittää se, onko sarjapaikan siirtäminen urheiluseuralta kaupalla tai vuokralla mahdollista ja mitä ehtoja siirtämiseen saatetaan liittää. Tästä tulisi sanottujen periaatteiden myötä voida määrätä joko toimintasäännöissä, kilpailumääräyksissä tai yksittäisinä päätöksinä.

Nyttemmin on kuitenkin otettava huomioon se, että kilpailuneuvosto on pitänyt joukkuepelin mestaruussarjan järjestämistä elinkeinotoimintana kilpailunrajoituslaissa tarkoitettussa mielessä. Lajiliiton on katsottu olevan tässä roolissa määräävässä markkina-asemassa toimiva elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä. Tämä rajoittaa yhdistysoikeudelliseen päätöksentekoon kuuluvaa autonomiaa, koska määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on

kielletty. Urheilujoukkueella ei tee mitään, jos se ei pääse osallistumaan kilpailutoimintaan, ja joukkuetta syrjitään, jos sille asetetaan kohtuuttomia ehtoja.²¹

Määrävässä markkina-asemassa olevalla elinkeinonharjoittajalla on tasapuolisuusvaatimus suhteessa markkinoilla toimiviin. Kun kilpailutoiminnan organisoimista on pidettävä ainakin suosituimmissa joukkueurheilulajeissa elinkeinotoimintana, saatetaan kysyä, onko sarjapaikan oltava siirrettävissä joko tietyn ehdoin tai millä tahansa ehdoilla. Loukkaako sarjapaikan omistavan joukkueen omistusoikeutta se, ettei se voi taloudellisesti hyödyntää hankkimaansa sarjapaikkaa, ja rajoitetaanko yritysmuodon valinnan oikeutta, jos sarjapaikan hankkinut yhdistys ei voi ei saa yhtiöityä?²² Vastaus esitettyihin kysymyksiin voi olla lajisidonnainen ja riippua niistä perusteista, joita sarjapaikan siirtokiellolle esitetään, mutta myös yleisiä näkökohtia on mahdollista tuoda julki.

Niin kuin kilpailuneuvoston ratkaisusta City-lehden oikeutta osallistua levikintarkastukseen ilmenee, markkinoille tulija ei voi automaattisesti vaatia muutettavaksi määrävässä markkina-asemassakaan olevan elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän toimintaidea, jos se ei sinänsä ole syrjivä.²³ Joukkueurheilussa ei saateta pitää hyväksyttävänä esim. suljettua sarjaa, ylempään sarjaan nousevalle asetettavia syrjiviä ehtoja tai esimerkiksi kieltoa valita kilpailua varten omia välineitään, jos kieltö ei ole urheilullisesti perusteltu.

Se, että sarjaan voi osallistua vain aatteellinen yhdistys, joka on urheilemalla saavuttanut sarjapaikan, ei kuitenkaan sinänsä rinnastu em. syrjiviin ehtoihin. Alalla toimivan ja sille tulevan on hyväksyttävä urheilussakin tietyt etukäteen asetetut ehdot itseään sitoviksi, jos ne eivät ole syrjiviä. Kilpailuoikeus ei voine ulottua meillä urheilun ytimeen siinä, että sarjapaikka on saavutettavissa vain urheilemalla. Hyväkään joukkue ei voi vaatia suoraa pääsyä ylimpään sarjaan, vaan sen on noustava siihen askel askeleelta.

Sille vaatimukselle, että joukkueen on oltava lajiliiton tai -liigan jäsen ja täytettävä jäsenyyshedellytykset, saatetaan esittää asiallisia syitä, ja ne ovat hyväksyttäviä, jos ne eivät syrji ketään. Tässä ei näin ole kyseessä vain yritysmuodon valinta, ja asiaan vaikuttanee myös se, ettei taustayhtiön käyttämistä liiketoiminnan edistämiseksi ole kielletty.

12. Sarjapaikan luovuttamisen ehdot

Vaikka sarjapaikan omistusoikeus kuuluisi seuralle, voidaan liiton luvalla rakentaa järjestelyjä, joilla sarjapaikan hallinnointi siirretään osakeyhtiölle. Lajiliitto tai liiga voi antaa luvan sarjapaikan vuokraamiselle yhtiölle määrittelemillään ehdoilla. Sopimuksessa voidaan mm. edellyttää irtisanomis- ja purkumekanismia. Tällä tavoin voidaan täsmentää osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia siitä, millaisia ne olisivat pelkästään yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden nojalla. Näin ollaan Suomessa menettelemässä jalkapallossa.²⁴

Lajiliitto tai liiga voi edelleen määrätä, että sarjapaikka siirretään "oikeuksineen ja velvollisuuksineen" eli että yhtiö sitoutuu noudattamaan liiton ja tai liigan määräyksiä kilpailutoiminnasta. Tämä koskee ns. pelioikeuksien siirtoa, sitoutumista noudattamaan kansainvälisen lajiliiton määräyksiä sekä myös pelaajasopimusten sisällölle asetettuja vaatimuksi. Se avaa näin mm. mahdollisuuden käyttää kurinpitovaltaa työsuhteissa oleviin urheilijoihin, joihin liitolla tai liigalla ei ole sopimussuhdetta eikä välillistäkään jäsenyysuhdetta.

Lajiliitto (tai liiga) voi myös sallia yhtiöitymisen vapaasti. Tähän ei SLU voi puuttua. Vapaa siirtyminen voi tarkoittaa sitä, että sarjapaikkaa ei vuokrata tai lisensoida vaan että se todella siirretään täysin omistusoikeuksin. Tällöin se myös voidaan siirtää eteenpäin. Myös siitä voitaisiin määrätä, että sarjapaikka on luovutettavissa vain yhtiölle, jonka äänivallasta seura omistaa yli puolet. Tämä rajoitus voidaan ottaa liiton määräämiin vuokrauksenkin ehtoihin, ja ehdon pätevyys riippuu edellä hahmotelluin tavoin disponoinnin yleisistä reunaehdoista.

Oma kysymyksensä on se, mitä sarjapaikalle tapahtuu konkurssissa. Huolimatta siitä, miten liitto tai liiga suhtautuu sarjapaikan siirtämiseen tai vuokraamiseen, kilpailumääräyksissä voidaan määrätä siitä, millä edellytyksillä sarjapaikka palautuu liitolle tai liigalle konkurssissa. Suomessa ei ole auktoritatiivista ratkaisua siitä, kuuluuko sarjapaikka yhdistyksen tai yhtiön konkurssivarallisuuteen.²⁵ Niin kauan kuin vastakkaista ratkaisua ei ole, lajiliittojen on aiheellista pidättää itselleen ratkaisovalta konkurssitilanteessa.

Mahdollista ja suositeltavaakin voi olla esimerkiksi se, että liiton hallitus voi tehdä tietyn edellytyksin päätöksen sarjapaikan luovuttamisesta konkurssiin menneen subjektin lähitaholle. Edellytyksenä voi olla esim. velvollisuus hoitaa konkurssiin menneen tahon kilpailutoiminnasta tiettyinä aikana ennen konkurssia johtuneet kustannukset.²⁶

13. Mistä vielä tulee sopia?

Jos sarjapaikan siirtäminen yhtiölle tapahtuu liigan tai liiton sääntöjen mukaan vapaasti, on aiheellista tehdä jäsenten välinen sopimus kilpailutoimintaan kuuluvista keskeisistä seikoista. Näin on syytä tehdä myös silloin, kun liiga muuttuu rekisteröidystä yhdistyksestä osuuskunnaksi.

Kun osuuskunta ei voi määrätä samalla tavoin sitovasti kilpailutoiminnasta kuin rekisteröity yhdistys, osuuskunnan jäsenten sopimuksessa on paikallaan sopia mm. televisiointioikeuksista, kilpailusäännöistä, tietojenantovelvollisuudesta liigalle ja pidättäytymisestä lii-

gan vastaisista sopimuksista. Tällaiselle disponoinnille voi kuitenkin ainakin joissain tapauksissa asettaa kilpailulainsäädäntö rajoituksia.²⁷

Huomionarvoinen sopimisen kohde on se, että yksittäinen taho voi olla (keskeisenä) omistajana mukana vain yhdessä yhtiössä lajia kohden. Tämän tulisi koskea myös omistajan lähipiiriä. Sitä pitäisi täydentää sillä, ettei joukkueen omistaja saa osallistua lajia koskevaan vedonlyöntiin. Omistusrajoituksista on kuitenkin vaikea sopia tehokkaasti yhtiöiden välillä. Lajiliiton disponointi saattaisi olla oikeudellisesti tehokkaampaa.

14. Kurinpito ja yhtiöityminen

Edellä on mainittu, miten sarjapaikan siirtäminen "oikeuksineen ja velvollisuuksineen" avaa mahdollisuuden kurinpidon käyttämiseen liigassa. Kurinpitoon liittyy silti monia ongelmia yhtiöityneessä urheilussa. Ammattilaisurheilijat eivät (yleensä) ole jäsenyysuhteessa joukkueeseen, eikä osakeyhtiömuotoisessa joukkueessa voi edes olla jäseniä. Jos pelaajasopimuksessa eli työsopimuksessa edellytetään sitoutumista liigan tai liiton kurinpitoon, kurinpito on kuitenkin sopimusperusteisesti mahdollista.

Sopimuksessa on otettava huomioon myös se, että tässä tapauksessa kurinpitovaltaa ei käytä urheilijan työnantaja (seura tai yhtiö) vaan ulkopuolinen taho (liitto tai liiga). Pelaajan on näin alistuttava paitsi siihen, että häneen voidaan ylimalkaan kohdistaa kurinpitotoimia, myös siihen, että kurinpito ei kuulu työnantajalle.

Tuomioistuimissa on tullut esille se, että työsuhteessa olevalle tai ammatinharjoittajana urheilevalle pitkäaikainen kilpailukeilto voi olla kohtuuttoman ankara seuraamus. Puuttumatta lähemmin keskusteluun voidaan todeta, ettei kysymys ole tässä tapauksessa kurinpitotoimien mahdollisuudesta sinänsä. Oma kysymyksensä ammattimaistuneessa urheilussa on se, vaatisiko urheilijan kurinpito tuekseen lainsäädäntötoimia niin kuin muidenkin työsuhteessa olevien ja ammatinharjoittajain osalta on asian laita. Tätä pohditaan SLU:n asettamassa työryhmässä.

Yhdistysmuotoisessa urheilussa yläyhdistys (keskusliitto tai liitto) voi tietysti edellytyksin velvoittaa alayhdistyksiä ottamaan sääntöihinsä määräyksiä mm. kurinpidosta. Tämä voidaan asettaa jäsenyyden edellytykseksi. On hyvin epävarmaa, voidaanko yhtiöjäsenä velvoittaa määräämään kurinpidosta yhtiöjärjestyksessä. Osakeyhtiölaista ei suoraan ilmene esitettyä laajallekaan yhtiöjärjestysdisponoinnille, mutta työsuhteen ehdoista määrääminen osakkeenomistajia sitovasti yhtiöjärjestyksessä ei hevin kuulu yhtiöjärjestyksen alaan. Yhtiöityneiden liigajoukkueiden on siksi sitouduttava sopimuksin kurinpidon käyttämiseen.²⁸

Jos liiga itsessään on osakeyhtiö, se ei ehkä voi yhtiöjärjestyksessään sitoutua kurinpitotoimiin. Senkin on siksi sitouduttava asiaan sopimuksin. Jos liiga on osuuskunta, ainakaan yhtä vahvaa estettä disponoinnille säännöissä ei ole. Osuuskuntahan voi erottaa jäsenensä, ja (muun) kurinpidon määrämisen mahdollisuus on osuuskuntalaissa yhtä lailla avoin kuin yhdistyslaissakin.

Yhtiöityneessä urheilussa on kaiken kaikkiaan määrättävä kurinpidosta lähinnä sopimusperusteisesti. Tämä tarkoittaa myös sitä, että sarjanousija on veloitettava liittymään jäsen- tai osakassopimukseen, jossa määrätään kurinpidosta ja muista toiminnan ehdoista. Yksittäistapauksissa voi syntyä keskustelua liityntäsopimuksen ehtojen sovittelumahdollisuudesta OikTL 36 §:n perusteella kurinpidon osalta tai muutoin.

Urheilun oikeusturvalautakunnan on muutettava sääntöjään, jos kurinpitovaltaa käyttää lajiliiton asemesta liiga ja jos liigan kurinpitotoimien halutaan tulevan lautakunnan käsittelyyn. Asia onkin parhaillaan valmisteltavana. Vastaavasti on liiton ja liigan välillä sovittava kurinpitovallan käyttämisen siirtymisestä liigalle ja pelaajien sitouduttava pelaajasopimuksissa alistumisesta liigan kurinpitovaltaan.

15. Päätelmiä

Yhtiöitymiseen liittyy urheilussa sekä etuja että haittoja. Se voi nakertaa urheilua kansanliikeluonnetta ja aatteellista pohjaa sekä vähentää talkootyötä ja yhteiskunnan tukea urheilulle. Kaupallistuminen voi myös johtaa yhtäältä lisääntyviin väärinkäytöksiin ja toisaalta siihen, että urheiluyhtiössä pidetään taloudellista tulosta urheilumenestystä tärkeämpänä.

Kaikki nämä ovat merkittäviä uhkakuvia. Toiselta puolen saatetaan todeta, että ainakaan kaikkia amatööriurheilun ihanteita ei voida enää palauttaa huipputason urheilussa. Yhtiöityminen ei liioin monessa tapauksessa muuta jo vallinnutta olotilaa eli sitä, että joukkue on ollut liikemiesten käsissä. Hallitusti toteutettu yhtiöityminen saattaa myös olla omiaan lisäämään vastuunkantoa ja oikeudellista vakavuutta etenkin suhteessa yhtiöityneen seuran sidosryhmiin. Pelisäännöt voivat myös selkeytyä siinä, millä perusteilla erimuotoiseen urheiluun saadaan julkista rahaa, kun yhtiömuotoinen urheilu erottautuu muusta urheilusta.

Urheiluseurojen yhtiöitymiseen oikeudellisena prosessina on pyritty suhtautumaan vakavasti keskeisissä lajiliitoissa ja -liigoissa. Oikeudellisilta karikoilta voidaan silti tuskin välttyä. Yhtiöityminen on siksi ensi vuosikymmenen keskeisiä urheilu-oikeuden kysymyksiä Suomessa.

- ¹ Ks. Heikki Halila, Toimivaltajako yhdistyksissä (1993) s. 117-118.
- ² Ks. Olli Rauste, Urheiluoikeus (1997) s. 675-681.
- ³ Ks. Heikki Halila - Lauri Tarasti, Yhdistysoikeus (1996) s. 68-69.
- ⁴ Ks. Allan Huttunen, Osakassopimusten rikkomisen vaikutus yhtiökokouksen päätösten pätevytyteen teoksessa Osakassopimuksesta, toimittanut Ari Saarnilehto. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja A. juhlaulkaisut N:o 6 s. 111-179. Huttunen on sillä enemmistön näkemyksestä poikkeavalla kannalla, että osakassopimuksen rikkominen voisi vaikuttaa myös yhtiökokouksen päätöksen pätemättömyyteen. Osakkaiden välisessä suhteessa on joka tapauksessa mahdollisuus määrätä vahingonkorvausvelvollisuudesta sopimusrikkomuksen sanktiona. Ks. esim. Ari Savela Vahingonkorvaus osakeyhtiössä (1999) s. 251-253.
- ⁵ OKL:n muuttumista osuuskunnaksi koskeva menettely riitautettiin ns. paikallispankkien Helsingin käräjäoikeudessa nostamalla kanteella. Kun OPK:n ja paikallispankkien kesken päästiin sovintoon irtautumisesta ja sen ehdoista, kanne vedettiin pois. Jutun asiakirjat ovat osuuskunnaksi muuttumisen osalta yleisestikin kiintoisia.
- ⁶ Ks. Bolagiseringsutredningen. Slutförslag från utredningen om alternativ associationsform för idrottslig verksamhet. Riksidrottsförbundet september 1998.
- ⁷ Ks. raporttia EG-rätten och svensk idrott (1997) s. 44-52 ja 175-181 sekä Bolagiseringsutredningen s. 5-6..
- ⁸ Ks. Halila - Tarasti, Yhdistysoikeus s. 553-555.
- ⁹ Ks. Ruotsin osalta kiintoisa katsausta Hemström, Juridiska former för idrottslig verksamhet julkaisussa Artikelsamling 1998, Idrottsjuridisk skriftserie Nr 3 s. 34-44. Esitys on relevantti myös Suomen oikeuden kannalta, joskin merkittävä ero aiheutuu lainsäädäntöpohjan erilaisuudesta. Urheiluseuran siviilioikeuden status aatteellisena yhdistyksenä perustuu meillä toisin kuin Ruotissa käytännössä rekisteröintiin.
- ¹⁰ Ks. Halila, Toimivaltajako yhdistyksissä s. 176 ss.
- ¹¹ Ks. tapauksesta Halila - Tarasti, Yhdistysoikeus s. 69.
- ¹² Ks. mietintö s. 66-67.
- ¹³ Ks. esim. Manne Airaksinen - Jyrki Jauhiainen, Osakeyhtiölaki (1997) s. 48 ss.
- ¹⁴ Ks. Halila - Tarasti, Yhdistysoikeus s. 368-371.
- ¹⁵ Ks. Heikki Toiviainen, Osakeyhtiön toimitusjohtajan asema (1992) s. 238 ss.
- ¹⁶ Ks. Halila, Toimivaltajako yhdistyksissä (1993) s. 506 ss. Siitä ilmenee, että yhdistyksen toimitusjohtajan status ei sinänsä määrää tämän toimi- ja edustusvaltaa toisin kuin toimitusjohtajan asian laita on osakeyhtiöissä.
- ¹⁷ Ks. esim. Savela, Vahingonkorvaus osakeyhtiössä s. 94-98.
- ¹⁸ Rauste on toiminut Suomessa pioneerina siinä, miten kilpailunrajoituslainsäädäntö soveltuu myös urheiluun. Ks. Rauste, Urheiluoikeus, s. 73 ss. Vertailun vuoksi voidaan todeta, ettei kilpailuoikeuden näkökulma ollut esillä vuonna 1993 ilmestyneessä norjalaisen Geir Woxholthin väitöskirjassa Idrottens sponsoravtaler, johon se kuitenkin olisi soveltunut. Se, mihin määräävän markkina-aseman väärinkäyttö kulloinkin ulottuu, on monitahoinen ja

lopullisia ratkaisujaan odottava kysymys.

¹⁹ Ks. keskustelusta Ruotsissa esim. Thomas Karlsson, Riksidrottsförbundets utredning om idrottens bolagisering julkaisussa Heikki Halila - Olli Rauste (red.), Finskt-svenskt idrottsjuridiskt seminarium i Helsingfors 16.-17.1998 s. 41-47 ja Bolagiseringsutredningen s. 14-18.

²⁰ Usean joukkueen ajautuminen saman omistajatahon käsiin ei ole vain urheilueettisesti arvioitava kysymys vaan myös kilpailuoikeudellisesti relevantti ongelma. Tämä johti mm. siihen, ettei mediakeisari Robert Murdoch voinut ostaa itselleen englantilaista jalkapallojoukkuetta Manchester Unitedia.

²¹ Ks. asiasta Kuoppamäki, Konkurrensrådet's beslut 9.2.1998 julkaisussa Halila - Rauste (toim.) Finskt-svenskt idrottsjuridiskt seminarium i Helsingfors 16.-17.10.1998 s. 58-61.

²² Sarjapaikan siirtämisestä toiminnan aikana on kirjoitettu meillä vain vähän. Pioneerina on tässäkin ollut Rauste, jonka mielestä siirtämisen tulee olla mahdollista. Ks. Rauste, Urheilu-oikeus s. 309-311.

²³ Ks. 1.6.1998 annettua kilpailuneuvoston ratkaisua Dn:o 13/359/97. Juttu on tätä kirjoitettaessa vireillä KHO:ssa.

²⁴ Jalkapalloliiton määrittelemät sopimusehdot muistuttavat RF:n selvityksessä hahmoteltuja yhtiöittämiselle asetettavia edellytyksiä, joskin Ruotsin mallissa edellytykset voivat tulla tiukemmiksi. Ks. Bolagsredovisningen s. 12 ss.

²⁵ Rauste on tutkimuksessaan asettunut sille kannalle, että sarjapaikka kuuluu konkurssipesän varallisuuteen, vaikka lajiliitto tai liiga olisi toisin määrännyt. Ks. Rauste, Urheilu-oikeus s. 671-673 ja 691-700.

²⁶ Ks. ehtojen osalta Bolagsordningen s. 16-17. RF:n selvityksessä on lähdetty siitä, ettei sarjapaikka kuulu konkurssipesän varallisuuteen ainakaan, jos asiasta määrätään sitovasti etukäteen.

²⁷ Esimerkkinä voidaan mainita se, että liigajoukkueelta edellytettäisiin 15 000 henkeä vetävän hallin käyttämistä kotiotteluihin.

²⁸ Vertailun vuoksi voidaan mainita, että asunto-osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä ei voida määrätä osallistumisesta kiinteistöhuollon talkoisiin. Aktiivinen osallistuminen on voitava korvata yhtiövastiketta maksamalla. Kuten edellä on mainittu, yhdistyksen säännöissä voidaan määrätä myös osallistumisvelvoitteesta.

OTL Risto Jalanko

URHEILUN OIKEUSTURVALAUTAKUNNAN JUTUT 1998 - 1999

Urheilun oikeusturvalautakunnan ratkaistavana on ollut vuonna 1998 yhteensä kuusi asiaa ja alkuvuoden 1999 aikana kaksi asiaa. Juttujen lukumäärä on pysynyt samalla tasolla kuin aikaisimpinakin vuosina. jutturuuhkaa ei ole, mutta toisaalta lautakunnassa on yleensä aina jokin juttu vireillä.

Juttujen laatu on entiseen tapaan vaihdellut voimakkaasti. Doping-asioiden osuus kaikista jutuista näyttäisi kuitenkin olevan hienoisessa laskussa. Myös juttujen suuruus tai merkittävyys on vaihdellut.

Oikeusturvalautakunnan vuonna 1998 ratkaisemassa ensimmäisessä jutussa oli kysymys petangue-kilpailun arvon mitätöimisestä MM-karsintakilpailuna ja edustajien valinnasta petanguen MM-kilpailuihin. Suomen Petangueliiton liittohallitus oli päätöksellään mitätöinyt erään kilpailun MM-karsintakilpailuna, koska kilpailuun oli päätöksen mukaan järjestäjien edellyttämällä tavalla ilmoittautunut vain yksi joukkue. Päätös vaikutti suoraan siihen, mikä joukkue valittiin edustamaan Suomea lajin MM-kilpailuihin. Kilpailun voittaneen joukkueen jäsenet vaativat oikeusturvalautakunnalle osoittamassaan valituksessa liittohallituksen päätöksen kumoamista sekä korvausta karsintakilpailuihin osallistumisesta ja saavutetun MM-edustuspaikan menetyksestä aiheutuneista kustannuksista.

Oikeusturvalautakunta lausui 30.04.1998 äänestämällä antamansa päätöksen nro 1/98 käsittelyratkaisussa ensinnäkin, että lautakunnan tehtävänä ei sinänsä ole käsitellä valituksia urheilujärjestön tai valmennusjohdon tekemistä edustusvalinnoista arvokilpailuihin. Lautakunta saattoi kuitenkin ottaa tutkittavakseen valituksen, joka koski asianmukaisin päätösin asetettujen ehdottomien valintakriteerien noudattamista. Liittoon kohdistuvia vahingonkorvausvaatimuksia lautakunta ei toisaalta katsonut voivansa käsitellä. Pääratkaisussaan oikeusturvalautakunta totesi, että valittajien käyttämä erikoinen ilmoittautumismenettely (kutsumanimet) viittasi harhautustarkoitukseen. Valittajien kanssa edustuspaikasta kilpaillut toinen joukkue ei ilmeisesti olisi peruuttanut osallistumisestaan, mikäli sillä ei olisi ollut virheellistä käsitystä osallistumisesta. Oikeusturvalautakunnan mielestä karsintakilpailulla ei näissä olosuhteissa voinut olla liiton liittohallituksen päätöksessä tarkoitettua karsintakilpailun arvoa ja merkitystä. Liittohallitus oli siten rehdin urheiluhengen periaatteetkin huomioon ottaen voinut mitätöidä ko. kilpailun MM-karsintakilpailuna. Näillä perusteilla oikeusturvalautakunta hylkäsi valituksen.

Äänestysratkaisussa eri mieltä ollut jäsen puolestaan olisi pääasian osalta hyväksynyt valittajien vaatimuksen liittohallituksen päätöksen kumoamisesta.

Oikeusturvalautakunnan 30.04.1998 antamilla päätöksillä nro:t 2/98 ja 3/98 ratkaisemisissa jutuissa tuli esiin kysymys lautakunnan toimivallasta, kun asianomainen liitto oli sääntöjensä mukaan jo ratkaissut asian lopullisesti. Ensimmäinen tapaus koski kasvattajarahnan maksamiseen liittynyttä erimielisyyttä jalkapalloilijan edustusosoikeudesta. Suomen palloliiton liittohallitus oli hylännyt seuran tekemän vastalauseen siitä, että toinen seura oli käyttänyt kasvattajarahnan ajoissa maksamatta jäämisen johdosta edustuskelvotonta pelaajaa. Ensiksi mainittu seura valitti oikeusturvalautakuntaan, jossa Suomen Palloliitto kuitenkin vaati valituksen jättämistä tutkimatta. Liiton sääntöjen mukaan liiton tai seuran jäsen saattoi valittaa oikeusturvalautakuntaan liiton tai piirin elinten tekemistä valittajaan kohdistuneista päätöksistä, jotka koskivat erottamista liiton, piirin tai seuran jäsenyydestä, jäsenoikeuksien rajoittamista tai kurinpitotoimia. Liiton mukaan asiassa ei ollut kysymys säännöissä mainituista asioista, vaan päätöksen sääntöjenvastaisuudesta, josta ei siten saanut valittaa.

Oikeusturvalautakunta totesi päätöksessään Suomen Palloliiton olleen vuonna 1993 perustamassa urheilun oikeusturvalautakuntaa ja sitoutuneen noudattamaan siitä annettuja sääntöjä ja määräyksiä. Toisaalta liitto oli yhdistysrekisteriin merkityissä muutetuissa säännöissään edellä mainitulla tavalla rajoittanut valitusoikeutta lautakuntaan. Valittajana ollut seura ei ollut selvittänyt vastustaneensa liiton sääntöjen muuttamista. Seura oli siten luopunut oikeudestaan saada asiansa oikeusturvalautakuntaan, mihin sillä olisi ollut lautakunnan perustamissopimuksen perusteella oikeus. Valituksessa oli kysymys päätöksen sääntöjenvastaisuudesta. Liiton sääntöjen oli seuran ja liiton välisessä suhteessa sovellettava liiton tekemien oikeusturvalautakuntaa koskevien sopimuksien ja sitoumusten edellä. Näillä perusteilla oikeusturvalautakunta jätti seuran valituksen tutkimatta.

Toinen toimivaltaan liittynyt tapaus koski varoitustilin täyttymisen johdosta pelikiellossa olleen ja kesken pelikauden seuraa vaihtaneen jalkapalloilijan edustusosoikeutta. Tässäkin oikeusturvalautakunta jätti valituksen Suomen Palloliiton liittohallituksen päätökseen kohdistuvilta osin tutkimatta samoilla perusteilla kuin edellisessä jutussa.

Oikeusturvalautakunta tutki valituksen siltä osin kuin se kohdistui valituspäätökseen, mutta ei nähnyt aiheelliseksi muuttaa päätöstä. Suomen Palloliiton kurinpitovalioikunnalla katsottiin olleen liiton sääntö- ja kurinpitojärjestelmän uskottavuuden säilymiseksi liiton rangaistussääntöjen 5 § :n 3 kohdan edellyttämät määräajoista riippumattomat painavat syyt ottaa asia oma-aloitteisesti tutkittavakseen. Valittajana ollut seura oli laiminlyönyt selvittää joukkueeseensa hankkimansa pelaajan varoitustilanteen.

Oikeusturvalautakunnan 24.08.1998 antamalla päätöksellä nro 4/98 ratkaisemassa jutussa oli niinkään kysymys lautakunnan toimivallasta. Golfseura valitti Suomen Golfliiton päätöksistä, joilla oli hylätty seuran jäsenhakemukset. Liitto vaati vastauksessaan valituksen jättämistä oikeusturvalautakunnan toimivaltaan kuulumattomana tutkimatta.

Oikeusturvalautakunta totesi päätöksessään, että seura ei ollut Suomen Liikunta ja Urheilun tai sen lajiliiton jäsen. Asiassa ei ollut kysymys oikeusturvalautakunnan sääntöjen 1 §:n 1 momentin tarkoittamasta lautakunnan toimivaltaan kuuluvasta asiasta kuten erottamisesta yhdistyksen jäsenyydestä, jäsenoikeuksien rajoittamisesta, kurinpitotoimesta tai päätöksen sääntöjenvastaisuudesta. Näillä perusteilla oikeusturvalautakunta päätyi siihen, ettei se voinut ottaa valitusta tutkittavakseen. Seura on sittemmin hyväksytty Suomen Golfliiton jäseneksi.

Vuoden 1998 kaksi viimeistä asiaa koski dopingia. Oikeusturvalautakunnan 08.10.1998 antamalla päätöksellä nro 5/98 ratkaisemassa asiassa oli kysymys dopingtestistä kieltäytymisen johdosta asetetun kahden vuoden kilpailu- ja toimitsijakiellon kumoamisesta. Urheilija (kiekonheittäjä) oli kieltäytynyt harjoituskaudella tehdystä dopingtestistä.

Urheilijan valituksen johdosta antamassaan päätöksessä oikeusturvalautakunta lausui, että urheilija oli testauspäivänä ollut tekemässä kuntoharjoitusta. Hän ei ollut testaajalle ilmoittanut syytä testistä kieltäytymiseen. Urheilija oli vasta myöhemmin esittänyt perusteeksi kilpailu-uransa lopettamiseen. Hänellä oli ollut voimassa oleva kilpailulisenssi. Asiassa oli jäänyt näyttämättä, etteikö urheilija olisi testauspäivänä ollut dopingsäännösten tarkoittama ”urheilija”. Oikeusturvalautakunta hylkäsi valituksen.

Toinen dopingasia koski voimanostajalle ns. kielletyn aineen käytön johdosta määrätyn kahden vuoden kilpailu- ja toimitsijakiellon sekä 6.000 mk:n haittakorvauksen kumoamista. Voimanostaja esitti valituksessaan, että hänen näytteensä oli täytynyt vaihtua hänen samaan aikaan testatun aviopuolisonsa näytteen kanssa. Aviopuoliso oli myöntänyt käyttäneensä kiellettyjä aineita. Oikeusturvalautakunta järjesti asiassa suullisen käsittelyn, jossa kuultiin asianosaisten ohella myös Suomen Antidoping-toimikunnan edustajaa ja testauksen suorittaneita lääkäreitä.

Oikeusturvalautakunta totesi 11.11.1998 antamassaan päätöksessä nro 6/98, että asiassa esitetty näyttö testaustilanteesta oli ollut osittain ristiriitaista. Voimanostajan oli kuitenkin selvitetty jo antaneen näytteensä ja jakaneen sen näytepulloihin ennen kuin toisessa huoneessa näytteensä antanut aviopuoliso oli tullut testaushuoneeseen. Näytteet eivät olleet voineet sekaantua keskenään. Johtopäätöksiä tutkivat myös näytteiden

testosteronipitoisuudesta saadut tutkimustulokset. Oikeusturvalautakunta katsoi valittajan syyllistyneen dopingiin ja pysytti Suomen Voimanostoliiton tekemän kilpailukieltopäätöksen.

Vuoden 1999 puolella käsitellyssä ensimmäisessä jutussa oli kysymys erotuomaritarkkailijana toimimisesta jalkapallo-otteluissa. Oikeusturvalautakunnalle valituksen tehnyt, erotuomaritarkkailijana toimiva toimittaja katsoi, että Suomen Palloliiton erotuomarivaliokunta oli perusteettomasti "hyllyttänyt" hänet tarkkailijan tehtävistä. Liitto vastusti valitusta vetoamalla mm. siihen, että erotuomaritarkkailijoiden puolueettomuuden varmistamiseksi oli haluttu ottaa käyttöön periaate, jonka mukaan ammatikseen jalkapallon Veikkausliigasta tai alempien sarjojen otteluista kirjoittavat henkilöt eivät voi toimia tarkkailijoina.

Oikeusturvalautakunta totesi päätöksessään, että asiassa ei ollut kysymys toimitsijakielosta eikä muustakaan kurinpitotoimesta. Erotuomaritarkkailijoiden määrääminen ja määräämisessä noudatettavat toimintaperiaatteet olivat olleet liiton päätettävissä. Erotuomaritarkkailijana toimimisessa ei ollut kysymys yksittäisen erotuomarin oikeusturvasta eikä siten myöskään oikeusturvalautakunnan toimivaltasäännöksessä tarkoitettua jäsenoikeuksien rajoittamisesta. Oikeusturvalautakunta jätti 31.03.1999 antamassaan päätöksessä nro 1/99 valituksen toimivaltaansa kuulumattomana tutkimatta.

Vuoden 1999 toinen juttu liittyi julkisuudessakin runsaasti herättäneeseen ns. pesäpallon sopupelijupakkaan. Suomen Pesäpalloliiton liittojohtokunta oli 18.11.1998 tekemällään päätöksellä sulkenut kaksi seuraa Superpesiksessä ja tuominnut yhteensä 26 pelaajaa tai toimitsijaa eri pituisiin kilpailu-, peli- ja toimitsijakieltoihin. Suurin osa rangaistuksen saaneista pelaajista ja toimitsijoista valitti oikeusturvalautakuntaan. Asiassa järjestettiin perusteellinen suullinen käsittely, jossa kuultiin niin valittajia kuin liitonkin ja Superpesiksen edustajia.

Oikeusturvalautakunta lausui 07.04.1999 antamassaan päätöksessä nro 2/99 ensinnäkin, että eräiden valittajien väitteet liiton liittojohtokunnan päätösprosessiin osallistuneen kahden henkilön esteellisyydestä eivät pitäneet paikkaansa. Muutamien pelaajien kuulemisessa ennen liiton päätöksentekoa oli ollut puutteita. Kaikkien näkemykset olivat kuitenkin tosiasiallisesti puutteista huolimatta tulleet riittävästi esille. Liittojohtokunnan päätöstä ei näin ollen tullut julistaa mitättömäksi myöskään sillä perusteella, ettei rangaistuja olisi kuultu liiton toimintasääntöjen tai kilpailumääräysten edellyttämällä tavalla. Oikeusturvalautakunta korosti päätöksessään sopupelin olevan urheilun reilun pelin ja tavoitteiden vastaista. Sopupeliä ei voitu sallia. Kilpailu- ja toimitsijakieltojen määrääminen oli sinänsä ollut perusteltua.

Seuraamusten suuruuden arvioinnissaan oikeusturvalautakunta katsoi, että pelinjohtajalle määrätty elinikäinen kilpailu- ja toimitsijakielto ei menettelyn vakavuudesta huolimatta ollut oikeudenmukaisessa suhteessa hänen syykseen luettuun menettelyyn. Elinikäinen kilpailu- ja toimitsijakielto alennettiin kolmen vuoden kielloksi. Toisen joukkueen lukkarin aktiivista osallisuutta ottelun sopimista koskeneisiin neuvotteluihin ja ottelusta sopimiseen ei ollut kaikilta osin luotettavasti näytetty toteen. Hänelle määrätty kolmen vuoden kilpailu- ja toimitsijakielto lievennettiin 10 ottelun peli- ja toimitsijakielloksi. Muiden valittajien vaatimukset hylättiin.

Oikeusturvalautakunnassa on tätä kirjoitettaessa toukokuussa 1999 vireillä kaksi uutta asiaa.

ASIANAJOTOIMISTO VEIKKO PALOTIE & CO OY

URHEILUOIKEUTTA ILMAN LISÄAINEITA
JO VUODESTA 1951 ALKAEN

Aleksanterinkatu 44
00100 Helsinki
puh. (09) 228 831
telefax (09) 228 3300
www.veikkopalotie.fi

Urheiluvahingot rikosoikeuden kartalla

Oikeustieteen professori Ari-Matti Nuutila, Turun yliopisto

1. Kysymysten erottelua

Urheilun autonomiaa on korostettu pitkään. On esitetty, että urheilu kuuluu virallisen sääntelyn ulkopuolelle ihmisten vapaan harrastustoiminnan alueeseen. Urheilun piirissä toimitaan omien sääntöjen varassa, joita täydentävät urheilun omat sanktiot sääntöjen rikkomisesta. Oikeusjärjestys määrittää korkeintaan avarat raamit sille, mitä urheilun piirissä saa tehdä ja mitä ei.

Tästä lähtökohdasta on etäännytty kahtena viime vuosikymmenenä nopeasti. Tuomioistuinkäsittelyyn saatetaan yhä useammin konflikteja, jotka liittyvät urheilijan asemaan ja ammatinharjoittamisoikeuksiin urheiluseurassaan. Kansallisista tuomioistuintarkaisuksista tunnetuimpia ovat epäilemättä urheilijoiden kanteet dopingin johdosta määrättyjen kilpailukieltojen kumoamiseksi¹. Myös urheilijan työsopimus on ollut useasti arvioitavana². Eurooppa-oikeudessa puolestaan Bosman-tuomiolla³ oli merkittäviä vaikutuksia siirtomaksujärjestelmän laillisuuteen. Urheilijan sosiaaliturvaan liittyy puolestaan muun muassa kysymys siitä, milloin seuran suorittama korvaus on palkkaa ja oikeuttaa palkkaturvaan⁴ ja milloin taas muuta avustusta. Urheilijan eläke- ja tapaturmaturvasta on annettu vuonna 1995 oma asetuksensa⁵. Urheilu ja palkkaverotus on ollut KKO:ssakin esillä pariin otteeseen⁶.

Aikaisemminkaan urheilu ei ollut rikosoikeuden kartan "valkoinen läiskä". Perinteisiä tuomioistuimissa käsiteltyjä "urheilujuttuja" on kahta tyyppiä. Toinen on koskenut urheiluväkivallan rikosoikeudellisesta arviota⁷. Toisessa taas on ollut kyse kilpailujen järjestäjän tai urheilupaikan pitäjän vahingonkorvausvastuusta urheilijan tai yleisöön kuuluneen loukkaannuttua tai menehdyttyä. Artikkelin tarkoituksena on lyhyesti hahmotella, missä tilanteissa rikosoikeudellinen vastuu saattaa tulla ajankohtaiseksi, jos urheilun yhteydessä syntyy henkilövahinkoja. Tarkastelua ei rajata perinteiseen tapaan vain kahden urheilijan väliseen väkivaltaan.

Ainakin seuraavanlaiset vastuusuhteet ovat hyvinkin ajateltavissa urheilun yhteydessä⁸. Numerot viittaavat artikkelin vastaavaan jaksoon. Kaaviossa olevat tapaukset ovat vain esimerkkejä; samassa tapauksessa voi luonnollisesti tulla kyseeseen useampien henkilöiden rikosoikeudellinen vastuu vahinkoseurauksista. Artikkelin lopussa jaksossa 6 sivutaan vielä katsomoväkivallan rikosoikeudellisia erityispiirteitä.

Urheiluvahinkojen rikosoikeudellisia ongelmatapauksia

Urheilija aiheuttaa henkilövahingon... Urheilijan vastuu

Yleisötilaisuuden järjestäjän vastuu

Valmentajan, joukkueenjohtajan tms. vastuu ...toiselle urheilijalle

Jakso 2:

- Jääkiekkoilija pahoinpitelee vastapuolen pelaajan
- Rallin kartanlukija kuolee ulosajossa

Jakso 4:

- Ravihevoseet törmäävät toisiinsa, kun radan valot sammuvat yllättäen; kuljettajat loukkaantuvat

Jakso 3:

- Jääkiekkovalmentaja kääntää pelaajansa pahoinpitelemään vastapuolen pelaajan ...itselleen

Jakso 4:

- Mäkihyppääjä törmää alastulorinteeseen unohdettuun lumikelkkaan ja menehtyy

Jakso 3:

- Ralliautoilijalle annetaan käyttöön määräysten vastainen auto; sattuu onnettomuus ja kuljettaja loukkaantuu ...yleisölle

Jakso 5:

- Jääkiekkoilija laukaisee kiekon tahallaan katsomoon; katselijalle aiheutuu vammoja

Jakso 5:

- Ralliauto syöksyy yleisön joukkoon puutteellisella suojatulla radalla; katselija kuolee

Jakso 5:

- Kuten yllä, mutta onnettomuudessa loukkaantuu katselija

2. Urheilijan vastuu toisen urheilijan vahingoittamisesta

Valtaosassa urheilulajeja väkivaltainen käyttäytyminen kanssaurheilijaa kohtaan on aivan samalla tavalla oikeudellisesti sanktioitua kuin väkivalta muuallakin. Nyrkkitappeluun päättyvän pesäpallo-ottelun rikosoikeudellisessa arviossa ei ole ongelmia. Tietyissä urheilulajeissa, erityisesti *eräissä joukkuelajeissa ja kamppailu-urheilussa*, on kuitenkin lupa käydä vastapuoleen käsiksi tavalla, joka normaalisti täyttäisi pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön. Osassa väkivalta kuuluu suorastaan lajin luonteeseen (nyrkkeily, paini ja osa muista kamppailulajeista⁹); osassa väkivalta on vakavasti otettava lajin lieveilmiö (jääkiekko, jalkapallo ja vastaavat taklauksia sallivat palloilumuodot).¹⁰

Myös viimeksimainituissa, väkivaltaa sallivissa lajeissa sovellettavaksi voivat periaatteessa tulla kaikki RL 21 luvun henkeä ja terveyttä suojaavat tunnusmerkistöt. Jos seurauksena on ollut kanssaurheilijan kuolema, kyse voi olla syyksiluettavuuden asteesta riippuen kuolemantuottamuksesta (RL 21:8), törkeästä kuolemantuottamuksesta (RL 21:9), surmasta

(RL 21:3) tai jopa taposta (RL 21:1)¹¹. Jos seurauksena on vaikea vamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, aiheuttaja voi syyllistyä törkeään pahoinpitelyyn (RL 21:6)¹² tai tahallisuuden puuttuessa törkeään vammantuottamukseen (RL 21:11). Lievempien seurausten aiheuttaminen voi olla rangaistavaa pahoinpitelyä (RL 21:5) tai vammantuottamusta (RL 21:10).

Ongelmana on se, *miksi ja millä edellytyksin väkivalta sallitaan* sellaisissa lajeissa, joiden omat säännöt sallivat fyysisen kontaktin. Kysymystä on käsitelty laajasti *Essi Kinnusen* tuoreessa tutkimuksessa "Rangaistava toisen vahingoittaminen urheilussa"¹³. Tässä riittää pääsääntöjen esitleminen. Perinteinen vastaus on ollut loukatun suostumus. Ajatuksena on, että urheilija suostuu henkilökohtaisen koskemattomuutensa loukkauksiin mennessään urheilupaikalle. Narukehään nouseva ja jääkiekkokaukaloön luisteleva urheilija antaisi samalla suostumuksensa henkilövahinkoihinkin tietyissä puitteissa. Modernissa rikosoikeudessa perustelutapaa ei enää käytetä¹⁴.

Ongelmana on ensinnäkin, että urheilija ei anna suostumustaan lopulliseen vahinkoseuraukseen, vaan yleensä toivoo (ja uskoo) voivansa sellaisen välttää. Urheilija altistaa itsensä vapaaehtoisesti lähinnä lajin *riskeille*, ei todellisille vammoille tai sairauksille. Toinen ongelma koskee muuta kuin *vapaaehtoista* urheilua. Esimerkiksi armeija- ja koululiikunta jäisivät periaatteessa täysin suostumusoppien ulkopuolelle ja urheilija olisi rikosoikeudellisessa vastuussa jokaisesta taklauksesta ja kaikista aiheuttamistaan henkilövahingoista riippumatta siitä, toimiko hän lajin sääntöjen mukaan vai ei.¹⁵ Kolmas suostumusopin ongelma koskee sitä tilannetta, jossa aiheutuu *vaikeita vammoja tai toisen kuolema*. Perinteiset suostumusopit eivät tule sovellettaviksi¹⁶ ja periaatteessa urheilija joutuisi rangaistusvastuuseen aina aiheuttamistaan vaikeista vammoista tai kuolemasta. Jääkiekkoilijan taklaaminen lajin sääntöjen mukaisesti, mutta sillä seurauksella, että vastapelaaja halvaantuu, olisi siten aina törkeä pahoinpitely tai törkeä vammantuottamus.

Urheilun sisäisten sääntöjen on katsottu muodostavan melko varman standardin hyväksyttävästä menettelystä¹⁷. On luontevaa ajatella, että esimerkiksi jääkiekon pelaamisessa kiellettyä riskinottoa toisen terveydestä on vasta sellainen menettely, jossa on *rikottu lajin sääntöjä epätavanomaisella ja pelin henkeen kuulumattomalla tavalla*¹⁸. Urheilulajin luonteeseen kuuluva väkivalta voi jäädä rikosoikeudellisten rangaistusuhkien ulkopuolelle¹⁹. Kirjallisuudessa puhutaan samaa tarkoittaen myös normaaleista tai luonnollisista sääntörikkomuksista²⁰. Kyse ei ole vain tapauskohtaisesta vastuuvapaudesta, vaan siitä, missä rajoissa pelaaminen tai otteleminen on sallittua satunnaisista (vaikkakin tilastollisesti ennakoitavista) vahinkoseurauksista huolimatta.

Jääkiekkoväkivaltaa on arvioitu kahdessa KKO:n vuosikirjaratkaisussa. Ratkaisussa KKO 1996:74 oli kyse siitä, että jääkiekkoilija oli 2-3 sekuntia sen jälkeen, kun erotuomari oli viheltänyt jääkiekkopelin poikki, huitaissut jäällä maannutta vastapuolen pelaajaa mailalla päähän, jolloin tämän kolme hammasta oli irronnut. Kiekkoilijan katsottiin aiheuttaneen vammat tahallaan, koska hänellä vihellyksen jälkeen oli ollut riittävä aika pelaamisen lopettamiseen ja hänen oli täytynyt käsittää, että vammojen aiheutuminen oli lyönnin varsin

todennäköinen seuraus. Hänet tuomittiin pahoinpitelystä sakkorangaistukseen. Ratkaisun perusteluissa todetaan, että "(o)sallistumalla peliin pelaajan voidaan katsoa myös hyväksyneen sen, että hän ottelun aikana voi saada erilaisia, yleensä lievähköjä vammoja, jotka saattavat johtua sääntöjenvastaisistakin otteista. Rikosoikeudellisen arvioinnin kohteeksi voivat siten pääsääntöisesti tulla vain teot, jotka luonteeltaan selkeästi poikkeavat tavanomaisista pelitapahtumista."²¹

Toinen jääkiekkoväkivaltaa koskeva ratkaisu on KKO 1997:129. A oli jääkiekkopelissä rynnännyt oman maalinsa edustalla puolustamassa ollutta B:tä päin ja lyönyt tätä poikittaisella mailalla niskaan niin, että B oli ollut tajuttomana noin 20 minuuttia sekä saanut aivotärähdyksen ja muita vammoja. Tilanteessa A:n joukkue pelasi kuudella pelaajalla B:n joukkueen neljää vastaan. HO katsoi, että jääkiekkopelin luonteeseen kuului vain sääntöjen asettamissa rajoissa tapahtuva pelaajien puolin ja toisin hyväksymä voimakeinojen käyttö. KKO sitä vastoin totesi, että A:n teko ylitti pelitilanteessa tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajat ja tuomitsi rangaistuksen pahoinpitelystä.

Tapauksissa havainnollistuu kaksi olennaista ratkaisukriteeriä. Ensinnäkin, jos väkivaltaa käytetään *pelin tai ottelun ollessa keskeytyneenä*, esimerkiksi kun peli on vihelletty poikki tai se on päättynyt, kyse on usein rangaistavasta pahoinpitelystä, vaikka väkivalta olisi saanut alkunsa ottelutilanteesta.²² Vaikka pahoinpitely tapahtuisi pelin kuluessa, on kysyttävä miten pahoinpitelyteko palveli pelin tarkoitusta tai oli pelin päämäärän kannalta arvioituna hyväksyttävä ja pelin tavoitetta edistävä²³. Jos väkivaltaa kohdistetaan esimerkiksi jääkiekkoilijaan, jolla ei ole kiekkoa hallinnassaan tai joka muuten ei ole "*pelitilanteessa*", pahoinpitelytunnusmerkistö täyttyy helpommin.

Tahallisuusarvostelussa voi olla erityisongelmia, koska teot tehdään usein provosoituina ja kiihtyneessä mielentilassa²⁴. Osassa oikeuskirjallisuutta on lisäksi katsottu, että jos urheilijalla on vahingoittamistarkoitus, hänen tekonsa ei milloinkaan olisi rikosoikeudellisesti sallittu²⁵. Tosiasiassa sellaisessa tilanteessa, jossa urheilija vahingoittaa toista tahallaan, toimitaan yleensä samalla selvästi sääntöjen vastaisesti, koska säännöt kieltävät yleensä tahalliset vahingoittamisteot.

Jos sitä vastoin väkivalta kohdistuu tehokkaan peliajan kuluessa pelitilanteessa olevaa urheilijaan ja jos väkivalta on pelillisesti perusteltua eikä muutenkaan ylitä lajin sääntöjä pelin henkeen kuulumattomalla tavalla, rangaistusvastuu tulee harvoin kyseeseen. Hyväksyttävyyttä arvioidaan käytännössä kuulemalla todistajina erotuomaria, muita pelaajia ja lajin harrastajia.

Eräissä urheilulajeissa ja harrastuksissa tulee esille *yhteisen riskinoton* tilanteita jos *oman tiimin jäsen* on vahingoittanut huolimattoman menettelyn seurauksena. Esimerkiksi ralliin osallistutaan yhdessä kartanlukijan kanssa ja jäätikkövaellus toteutetaan ryhmänä. Tiimin jäsenen vammauduttua tai menehdyttyä joudutaan kysymään, vastaako vahinkoseurauksen aiheuttaja tuottamuksensa perusteella vamman- tai kuolemantuottamusrikoksesta. Tästä kysymyksestä on alettu käydä rikosoikeudellista keskustelua vasta 1990-luvulla²⁶.

Yhteinen riskinotto voi toimia osasyynä ralliautoilijan vastuuvapaudelle tilanteessa, jossa rallin pikataival päättyy kolariin ja kartanlukijan kuolemaan. Edellytyksenä on kuitenkin, että vahinkoseuraus on ollut seurausta *juuri siitä riskistä*, josta on ollut yhteisymmärrys, eikä kuljettajan omatoimisesti ottamista ylimääräisistä riskeistä. Yhteiseen riskiin altistujan tulee lisäksi *mieltää riskit oikein ja altistaa itsensä näille riskeille aidon vapaaehtoisesti*. Kirjallisuudessa on lähdetty lisäksi siitä, että vaarat eivät saa olla etukäteen arvioituna niin *suuria*, että kyse on "itsemurhaurheilusta". Mihin tahansa vaaroihin ei voi pätevästi suostua.²⁷ Lisäksi keskeisessä asemassa on (jääkiekkoväkivaltatapausten tapaan) se, kuinka törkeällä tavalla *lajin sisäisiä sääntöjä* on rikottu. Vaikka lajikohtaiset säännöt ovat epävirallisia, niiden tarkoittamat huolellisuusvelvoitteet voivat tosiasiasa ilmentää vakiintunutta ja hyväksyttävää huolellisuuden tasoa lajin harjoittamisessa. Jos sääntöjä ei ole selvästi rikottu, rangaistusvastuu lienee poikkeuksellista.

Rallin erikoiskoetta koskeneessa ratkaisussa KKO 1982 II 21 (ään.) kuljettajaa vastaan ajettu kuolemantuottamussyyte hylättiin, kun hänen kuljettamansa auto oli suistunut tieltä seurauksin, että kartanlukija oli kuollut. Ohjaajan ei ollut näytetty laiminlyöneen sellaisen huolellisuuden ja varovaisuuden noudattamista, mitä häneltä kilpailuolosuhteissa oli voitu vaatia. Autoa oli kuljetettu muulta liikenteeltä suljetulla soratiellä, jolla kilpailun aikana ei ollut nopeusrajoitusta.

KKO viittasi perusteluissaan muun muassa siihen, että kuljettajalla ja kartanlukijalla sekä autossa oli ollut käytössä asianmukaiset suojakypärät ja turvalaitteet, kilpailusääntöjä ei ollut rikottu ja ennen kaikkea se, että kartanlukija "oli jo ennen kilpailuun lähtöä ollut tietoinen ralliautoilun kilpailijalle aiheuttamista vaaroista" ja hän ja kuljettaja "olivat yhtä suuressa määrin olleet alttiina noille vaaroille". Väällisesti KKO katsoi, että vasta "suoranaista välinpitämättömyyttä toisten henkilöiden turvallisuutta tai omaisuutta kohtaan" osoittava ajotapa olisi perustellut rangaistusvastuun.²⁸

Samalla tavalla voidaan arvioida muitakin vastaavia tilanteita. Vaarallisten eräretkien, jäätikkövaellusten, vuoristokiipeilyn, eloonjäämisleirien tai muiden "omia rajoja koettelevien" harrastusten seurauksena voi olla, että ryhmän jäsen joudutaan jättämään oman onnensa nojaan tai muuten menehtyy. Jos henkilövahinkojen vaara ei ollut alun perin merkittävä, vaaraan oli yhteisesti sitouduttu riskeistä tietoisesti ja pakottomasti, ja jos lajin sisäisiä sääntöjä on edes osapuilleen noudatettu, vastuu kuolemantuottamuksesta tuskin tulee kyseeseen.

Tilannetta havainnollistaa ratkaisu KKO 1997:73. Sukelluksen harrastaja oli osallistuessaan sukellusleirillä luolasukellukseen eksynyt luolaan ja hukkunut. Sukelluksesta vastannut sukellusvanhin oli menetellyt Suomen Urheilusukeltajain Liitto ry:n antamien turvamääräysten ja luolasukelluksessa noudatetun käytännön vastaisesti; hän oli muun muassa laiminlyönyt käydä läpi suoritettavan sukelluksen etukäteen sukeltajien kanssa, sukeltanut muiden mukana asettamatta itselleen sijaista, sallinut sukelluksen liian syvälle sekä laiminlyönyt ottaa käyttöön ohjausköyden, josta luolasukeltajien olisi määräysten mukaan tullut pitää koko ajan kiinni.

Turvamääräykset eivät perustuneet lainsäädäntöön tai viranomaisen määräykseen. Sukellusvanhimman vastuuasema perustui ylipäättään pelkästään lajiliiton turvamääräykseen. Kysymys oli vapaaehtoisesta melko vaarallisesta harrastustoiminnasta, jonka riskit menehtynyt sukeltaja tunsi. Menehtynyt sukeltaja oli melko kokenut, vaikka häneltä olikin puuttunut luolasukelluskokemus. Luolasukeltaja oli osallistumalla sukellukseen omalta osaltaan tietoisesti rikkonut turvamääräyksiä ja noudatettua käytäntöä. Sukellusvanhinta vastaan ajettu kuolemantuottamussyyte hylättiin.

3. Valmentajan, joukkueenjohtajan tms. vastuu urheilijan vahingoittumisesta

Periaatteessa myös valmentaja, joukkueenjohtaja tai muu vastaava henkilö voi olla vastuussa urheiluvahingosta. Ääritapauksessa kysymys on *yllytyksestä tai avunannosta*, jos esimerkiksi jääkiekkovalmentaja yllyttää joukkueen pelaajaa pahoinpitelemään vastapuolen joukkueen pelaajan sairaalakuntoon. Tällaisessa tapauksessa valmentajan rangaistusvastuussa ei ole ongelmia²⁹.

Hankalampia ovat sen sijaan tilanteet, joissa vastuu perustuu huolimattomuuteen. Työturvallisuuslakia (299/1958) ei sovelleta urheilussa, eikä työnantajan *vastuu urheilijan omasta turvallisuudesta* ole yhtä laajaa kuin tavallisen työntekijän turvallisuudesta. Jos edellisessä jaksossa selostettu tapaus KKO 1997:73 olisi sattunut siten, että kaupungin palolaitoksen sukeltaja olisi lähetetty työturvallisuusmääräysten vastaisesti suorittamaan tehtäväänsä, työnantajan edustajan tuomitsemisessa rangaistukseen työturvallisuusrikoksesta (RL 47:1) ja kuolemantuottamuksesta ei olisi ylipääsemättömiä ongelmia. Työntekijän oma tietoinen riskinottoakaan ei poistaisi työnantajan edustajan vastuuta. Työturvallisuuslaissa säädetyt työnantajan ohjaus- ja valvontavelvollisuudet eivät periaatteessa riipu siitä, suostuuko työntekijä vaaroihin vai ei.³⁰

Sen sijaan pelkästään sen *salliminen*, että valmennettavana oleva aikuinen urheilija ottaa tietoisia merkittäviä riskejä omasta hengestään ja terveydestään, ei ole pääsääntöisesti rangaistavaa. Jos urheilija ottaa riskejä omasta hengestään ja terveydestään tietoisena ja vapaaehtoisesti ja jos riskit eivät ole merkittäviä, valmentaja ei vastanne vahingoista. Esimerkiksi dopingin käytön salliva ja aineita luovuttava valmentaja ei syyllistyne näillä edellytyksin vammantuottamukseen, vaan lähinnä salakuljetukseen (RL 46:4) tai laittomaan tuontitavaraan ryhtymiseen (RL 46:6) sekä lääkelain (395/1987) 96 §:ssä tarkoitettuun lääkerikokseen³¹.

Valmentajan, huoltajan tai muun vastaavan henkilön rangaistusvastuu tulee kyseeseen lähinnä siinä tilanteessa, jossa urheilijalle on luovutettu *puutteellisia, vaarallisia urheiluvälineitä*. Jos esimerkiksi ralliautoilijan auton jarrut ovat vialliset, ei ole mitään estettä asettaa auton huolimattomasti tarkastanutta tallin edustajaa vastuuseen puutteista johtuneista henkilövahingoista.

4. Yleisötilaisuuden järjestäjän tai toimihenkilön vastuu urheilijan vahingoittumisesta

Myös yleisötilaisuuden järjestäjän huolimattomaan menettelyyn voidaan soveltaa RL 21 luvun rangaistussäännöksiä, jos huolimattomuus on osaltaan aiheuttanut urheilijalle henkilövahingon. KKO:n prejudikatuuri koskee *vahingonkorvausvastuuta*, mutta siinä omaksuttuja tulkintalinjoja voidaan käyttää myös rikosoikeudellisen tuottamuksen arviointiin. Tilaisuuden järjestäjän asemaan perustuva vastuu laiminlyönneistään muistuttaa kiinteistön tai rakennuksen haltijan vastuuta.

Järjestäjä on velvollinen huolehtimaan siitä, että suorituspaikka on riittävän turvallinen urheilijoille ja yleisölle. Tähän velvoittaa jo uuden *kokoontumislain* (530/1999) 3.1 §, jonka mukaan yleisötilaisuus on järjestettävä osanottajien ja sivullisten turvallisuutta vaarantamatta. Järjestäjän tulee ryhtyä ennakolta järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarvittaviin toimenpiteisiin. Turvallisuuden kannalta ongelmallisissa tilaisuuksissa, kuten moottoriurheilutapahtumissa, järjestäjän tulee ryhtyä tarvittaviin paloturvallisuutta ja pelastustoimintaa koskeviin toimenpiteisiin (ks. lain 3 ja 17 §). Poliisi voi antaa tarkempia määräyksiä turvallisuuden ylläpitämisestä³² tai suorastaan kieltää tilaisuuden järjestämisen³³. Koska kokoontumislain ensisijainen suojelukohde on yleisö, lain määräyksiä tarkastellaan tarkemmin seuraavassa jaksossa.

Huolimattomuusarvostelussa otetaan huomioon *yleisötilaisuuden järjestäjän oma tai tämän työntekijän huolimattomuus*³⁴. Ennen kaikkea kyse on siitä, onko urheilun lajiliiton sisäisiä, tilaisuuden järjestäjää velvoittavia *sääntöjä* noudatettu. Useilla kansallisilla ja kansainvälisillä lajiliitoilla on omat sääntönsä urheilupaikoilta edellytettävästä turvallisuudesta. Jos esimerkiksi formularadan turvajärjestelyt eivät ole asianmukaisia, radan kunnosta vastaava henkilö voi joutua paitsi vahingonkorvaus- myös rangaistusvastuuseen henkilövahingoista.³⁵

Lisäksi arvioinnissa joudutaan ottamaan huomioon alalla vallitseva ja hyväksyttävä *tapa* ja vahinkojen *ennakoitavuus* eli se, millä tavalla muut kilpailunjärjestäjät yleensä toimivat ja voidaanko tätä huolellisuustasoa pitää riittävänä. Tapanormit eivät ole milloinkaan tuomioistuinta sitovia, mutta ne saavat tosiasiasa huomattavan merkityksen oikeudenkäytössä. Huomioon voidaan ottaa vielä *hyötyjen ja haittojen punninta*. Mitä vakavampia ja todennäköisempiä mahdolliset vahinkoseuraukset ovat, sitä alempana on sallitun riskinoton raja urheilijoiden terveydestä. On myös kysyttävä, oliko tilaisuuden järjestäjällä realistiset mahdollisuudet toimia huolellisemmin³⁶.

Kysymys *vastuun kohdentamisesta* eli siitä, kuka tai ketkä järjestäjäorganisaation puitteissa vastaavat vahingoista, on jätettävä tässä käsittelemättä³⁷. Periaatteessa on mahdollista, että suorituspaikasta vastaava henkilö syyllistyy laiminlyöntiensä perusteella vamma- tai kuolemantuottamusrikokseen työnantajan vastatessa ensi kädessä vahinkojen korvaamisesta. Toisaalta jos suorituspaikan puutteet ovat olleet sellaisia, joiden korjaamiseen työntekijän toimivaltuudet tai mahdollisuudet eivät ole riittäneet, vastuuseen asetetaan korkeammalla organisaation tasolla oleva henkilö.

Järjestäjän vastuu urheilijalle aiheutuneesta vahingosta on ollut vahingonkorvaus-oikeudellisesti usein esillä ennen kaikkea *hiihtourheilun* yhteydessä. Tahkon hiihtoa koskeneessa tapauksessa KKO 1975 II 30 hiihtäjä oli lyönyt päänsä ladun poikki noin 165 sm korkeudella olleeseen rautatiekiskoon. Kiskon sijaintia ladulla ei pidetty ennalta huomioon otettavana vaarana hiihdossa eikä hiihtoreitin suunnittelijan vastuuta vähentänyt hiihtoon osallistuneille jaetussa tiedotuslehdessä ollut maininta, että osallistuminen hiihtoon tapahtui omalla vastuulla.

Useissa ratkaisuissa korvauksia on sovittu vahingoittuneen oman *myötävaikutuksen* tai toisen urheilijan huolimattomuuden perusteella. Urheilijan oma tietoinen riskinotto voisi vaikuttaa myös järjestäjän rikosoikeudelliseen vastuuseen. Tapauksessa KKO 1992:141 (ään.) laskettelija oli kaatunut ja vahingoittunut poistuessaan maksullisesta hiihtohissistä. Hiihtohissin pitäjä veloitettiin maksamaan vahingonkorvausta, kun se ei ollut näyttänyt, että poistumispaikan kunnosta olisi kaikkien hissien käyttäjien turvallisuus huomioon ottaen riittävästi huolehdittu³⁸. Korvausta sovittiin vahingoittuneen ja onnettomuuteen osasyllisen toisen hissinkäyttäjän huolimattomuuden perusteella.

Myös julkisuudessa huomiota herättäneessä tapauksessa KKO 1982 II 107 vahingonkorvausta sovittiin. Saksalainen mäkihyppääjä törmäsi Lahdessa hyppyharjoituksissa mäen kunnostustyössä käytettyyn kunnostuskelkkaan, joka oli unohdettu alastulorinteen yläosaan. Hyppääjä menehtyi myöhemmin vammoihinsa. Vahingonkorvausvastuuseen asetettiin hyppymäen kunnostustöiden johtaja-valvoja, talkootöissä ollut mäkihyppyharjoitusten johtaja sekä heidän työnantajinaan toimineet kaupunki ja hiihtoseura.

Samaa perusajatusta noudattavat myös *raviurheilua* koskevat vahingonkorvausratkaisut. Tapauksessa KKO 1982 II 123 (ään.) talviravien järjestäjä veloitettiin vahingonkorvauksiin hevosen omistajille, kun kilpailuun osallistunut ravihevonen oli jäisellä juoksuradalla liukastunut ja kaatunut, jonka johdosta se oli lopetettava. Kelin erityinen liukkaus oli aiheuttanut epätavanomaisen kaatumis- ja vahingoittumisvaaran, johon järjestäjän olisi tullut varautua. Ratkaisun perusteluissa keskeistä oli, että liukastumisvaara oli "kilpailun luonteeseen kuulumaton". Vahingonkorvauksia sovittiin, koska omistajien katsottiin myötävaikuttaneen vahingon syntyyn sallimalla oriin osallistua vaarallisiksi tuntemissaan keliolosuhteissa käytyyn kilpailuun^{39, 40}.

Mainittakoon, että myös *harrastustoiminnassa* oma tietoinen riskinotto arvioidaan osapuilleen samaan tapaan. Ratkaisussa KKO 1994:1 oli kyse koululiikunnasta. Kauppaoppilaitoksen oppilaat olivat liikuntatunnilla sisätiloissa yhteisen päätöksensä perusteella pelanneet lentopallolla jalkapalloa. Pallo oli vapaapotkutilanteessa osunut erään oppilaan silmään, joka oli vammautunut. Pallon potkaissut oppilas ja kaupunki liikunnanopettajan työnantajana veloitettiin suorittamaan loukkaantuneelle oppilaalle korvausta, koska potku oli ollut pelin luonteeseen ja olosuhteisiin nähden liian voimakas eikä pelaamisen havainnut opettaja ollut kieltänyt jatkamasta peliä. Korvausta kuitenkin sovittiin loukkaantuneen myötävaikutuksen perusteella.

5. Vastuu yleisölle aiheutuneista vahingoista

Samalla tavalla kuin rakennuslainsäädäntö asettaa velvoitteita kiinteistön haltijalle, *yleisötilaisuuden järjestäjää* velvoittavat kokoontumislain (530/1999) vaatimukset. Yleisötilaisuuden järjestäjän on lain 3.1 ja 17 §:ien mukaan huolehdittava tarpeellisista turvallisuustoimenpiteistä tilaisuuksissa, joissa on tarjolla vahingonvaara. Jos jo aloitettu tilaisuus aiheuttaa vaaraa terveydelle, järjestäjän on peruutettava tai keskeytettävä se⁴¹. Sama oikeus on järjestyksenvälvoijilla ja poliisilla, jos muut toimenpiteet eivät ole riittäviä. Poliisi voi lisäksi antaa tilaisuuden aikana määräyksiä yleisen turvallisuuden ylläpitämiseksi ja terveyden vahingoittumisen estämiseksi⁴².

Tilaisuuden järjestäjän vastuuta korostaa myös *vastuuvakuutuksen* edellyttäminen tiettyjen urheilukilpailujen järjestäjiltä. Kokoontumislain 16 §:n nojalla edellytetään mahdollisten korvausvelvollisuuksien varalta vastuuvakuutusta muun muassa nopeuskilpailuissa, kilpailuun verrattavissa näytösajoissa ja muissakin yleisötilaisuuksissa, joista voi aiheutua henkilöön tai omaisuuteen kohdistuvaa vahingonvaaraa. Lento- ja laskuvarjohyppy- näytösten sekä -kilpailujen, erilaisten moottorikilpailujen ja näytösajojen tai ravi- ja ratsastuskilpailujen järjestäminen edellyttää aina vastuuvakuutuksen ottamista.

Tilaisuuden järjestäjän vahingonkorvausvastuu katselijalle aiheutuneista vahingoista on ollut usein KKO:n käsiteltävänä. Tyypillisesti kysymys on ollut *katsomoon lentäneen pelivälineen* aiheuttamasta vahingosta. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1975 II 64 (ään.) jääkiekko-ottelun järjestänyt yhdistys veloitettiin suorittamaan vahingonkorvausta katsojalle, joka oli vammautunut kentältä ns. pitkänsivun katsomoon lentäneestä jääkiekosta. Koska vahingon katsottiin syntyneen jääkiekko-ottelulle tyypillisellä tavalla ja sitä pidettiin myös ennalta arvattavissa olevana eikä ottelun järjestäjä ollut näyttänyt täyttäneensä velvollisuuttaan huolehtia siitä, että katsojat olisivat olleet turvatut tällaiselta vahingolta⁴³, järjestäjä tuomittiin korvausvelvolliseksi.

Jyväskylän suurajojen yhteydessä tapahtui vuonna 1996 suuronnettomuus, jossa yksi katselija kuoli ja 38 loukkaantui ralliauton suistuttua pikataipaleella yleisön joukkoon. Muinakin vuosina *moottoriturheilussa* on sattunut onnettomuuksia yleisön käveltyä pikataipaleella ja jäätyä auton alle. Näitä tilanteita vastaa ratkaisu KKO 1955 II 112 (ään.), jossa moottoripyöräkilpailujen järjestäjä veloitettiin suorittamaan vahingonkorvausta katsojalle, joka oli loukkaantunut pyörän suistuttua ajoradalta katsojien joukkoon. Perusteena oli, että järjestäjät eivät olleet ryhtyneet tarpeellisiin toimenpiteisiin vahinkojen estämiseksi. Korvauksen määrää soviteltiin katsojan oman tuottamuksen perusteella.⁴⁴

Vaikka tilaisuuden järjestäjän rangaistusvastuu vamman- tai kuolemantuottamuksesta ei ole ollut esillä oikeuskäytännössä, mitenkään poissuljettua se ei ole. Keskeistä on kysyä, millaisia huolellisuusvelvoitteita järjestäjälle voitiin asettaa ja onko katselija ottanut itse tietoisesti riskejä esimerkiksi rikkomalla häntä koskevia määräyksiä menemällä kilpailualueelle. Perusteet ovat osapuulleen samat kuin edellä jaksossa 4 käsiteltiin urheilijalle

aiheutuneen vahingon yhteydessä.

Jos esimerkiksi rallikilpailun tieolosuhteet eivät ole asianmukaisia, radan kunnosta vastaava tilaisuuden järjestäjä voi joutua rangaistusvastuuseen yleisöön kuuluvien henkilövahingoista. Jos ralliautoilija ei itse ole tiennyt radan puutteellisuuksista, hänellä lienee oikeus luottaa radan asianmukaisuuteen⁴⁵, eikä hän vastanne onnettomuuden seurauksista.

Urheilijan rangaistusvastuuta katselijalle aiheutetuista vahingoista voidaan arvioida periaatteessa edellä jaksossa 2 esitetyllä tavalla. Jos esimerkiksi jääkiekkoilija tahallaan ja tietoisesti laukaisee kiekon katsomoon ja aiheuttaa katselijalle vammoja, rangaistusvastuu pahoinpitelystä ei ole lainkaan poissuljettu. Tilanne on luonnollisesti toinen, jos laukaus on ammuttu pelitilanteessa ja pelin luonteeseen kuuluvalla tavalla. Kyse ei ole siitä, että katselija olisi jollakin tavalla "suostunut" siihen, että häntä kohti laukaistaan, vaan siitä, onko jääkiekossa vaadittavaa huolellisuutta noudatettu.

Huomioon on otettava myös se, kuinka tietoisesti katselija itse on ottanut riskejä. Jos katselija esimerkiksi lähtee kävelemään rallin pikataipaleelle ja jos rallikuljettaja noudattaa sitä huolellisuutta, jota ralliolosuhteissa voidaan edellyttää, hän ei vastaa katselijan henkilövahingoista. Tilanne arvioidaan samalla tavalla silloinkin, kun kuljettajalle on ennakoitavaa, että katsojia on maantiellä tai että auto voi suistua tieltä katsojien joukkoon. Ratkaisevaa on se, onko urheilija noudattanut häneltä edellytettävää huolellisuutta. Vastaavalla tavalla arvioidaan tilaisuuden järjestäjän vastuuta.

Myös tilaisuuteen asetetun *järjestyksenvalvojan* huolimattomuus voi periaatteessa tulla arvioitavaksi, jos tilaisuus aiheuttaa vaaraa yleisölle⁴⁶. Järjestyksenvalvojistakin annetun lain (533/1999) 3.1 §:n mukaan järjestyksenvalvojan on toiminnassaan asetettava etusijalle sellaiset toimenpiteet, jotka edistävät yleisön turvallisuutta. Lain 4 §:n mukaan hänen on ilmoitettava turvallisuutta ilmeisesti vaarantavista seikoista tilaisuuden järjestäjälle tai alueen haltijalle ja ryhdyttävä heti kiireellisiin toimenpiteisiin kuten yleisön varoittamiseen ja ohjaamiseen pois vaara-alueelta. Hänen asemansa ei edellytä tehtävien suorittamista oman hengen tai terveyden uhalla, mutta hän ei toisaalta voi hallituksen esityksen mukaan poistua paikalta ensimmäisten joukossa heti vähäisenkin vaaratilanteen ilmaannuttua⁴⁷.

Tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta tehdyt laiminlyönnit järjestyksen valvonnassa on kriminalisoitu järjestyksenvalvojistakin annetun lain 12 §:ssä. Periaatteessa on mahdollista, että järjestyksenvalvojan katsotaan asemansa perusteella vastaavan joidenkin katselijoiden turvallisuudesta. Jos järjestyksenvalvoja vaikkapa päästää lapsia rallin pikataipaleella tielle, ei ole poissuljettua, etteikö hän voisi vastata lapsille onnettomuudessa aiheutuneista henkilövahingoista. Oikeuskäytännössä näitä tilanteita ei ole Suomessa esiintynyt.

Karkeissa tapauksissa voisi periaatteessa olla ajateltavissa sekin, että *poliisiviranomainen* asetettaisiin virkavirhevastuuseen (ks. RL 40:11) sillä perusteella, että terveydelle vaarallisen yleisötilaisuuden järjestämisestä ei ole annettu tarpeellisia määräyksiä. Tämä tulee erittäin poikkeuksellisesti kyseeseen. Uuden kokoontumislain lähtökohtana on,

että tilaisuuden järjestäjällä on ensisijainen vastuu tilaisuuden turvallisuudesta⁴⁸. Viranomaisilla on harvoin tosiasiallisia mahdollisuuksia arvioida yleisölle tilaisuudesta aiheutuvia riskejä tai asettaa tilaisuuden järjestäjälle merkittäviä huolellisuusvelvoitteita vahinkojen varalta.

6. Katsomoväkivalta ja katselijan urheilijalle aiheuttamat vahingot

Lopuksi voidaan esittää piirteitä niistä ongelmista, jotka liittyvät yleisön häiriökäyttäytymiseen. Katsomoväkivalta on nähty Euroopassa erityistoimenpiteitä edellyttävänä ongelmana. Brysselissä toukokuussa 1985 Heyselin jalkapallostadionilla sattuneen murhenäytelmän jälkeen *Euroopan Neuvoston* piirissä solmittiin *sopimus väkivaltaisuuksien estämisestä urheilukilpailuissa* (ETS No. 120, SopS 9/1987, A 147/1987). Sopimuksessa pidetään erityisesti silmällä jalkapalloa, mutta se voi tulla sovellettavaksi muissakin urheilulajeissa⁴⁹. Sopimuksen vaatimuksia täyttävät Suomessa muun muassa kokoontumislaki ja järjestyksenvälvoijistä annettu laki.

Sopimusvaltiot ovat sitoutuneet muun muassa varmistamaan sen, että urheilutilaisuuksissa ja niiden välittömässä läheisyydessä on riittävästi järjestyksenvälvoijia⁵⁰ ja, että yhteistyö poliisin ja järjestyksenvälvoijien välillä toimii hyvin⁵¹. Stadionien rakentamista koskevilla säädöksillä on turvattava järjestyksenvälvoijien ja poliisin toimintamahdollisuudet, vastakkaisten kannattajajoukkojen erottaminen toisistaan katsomossa ja häiriköiden kontrolli. Lisäksi sopimus korostaa jäsenvaltioiden velvollisuutta valistukseen⁵² ja edellyttää niiltä yhteistyötä ennen otteluita ja sen jälkeen rikoksen selvittämisessä ja rikosprosessissa⁵³.

Alkoholi on usein osasyynä häiriökäyttäytymiseen. Jos häiriökäyttäytymistä on odotettavissa, sopimus edellyttää, että alkoholin anniskeluoikeuksia on voitava rajoittaa tai anniskelu on voitava kokonaisuudessaan kieltää. Sosiaali- ja terveysministeriö onkin tiukentanut vuonna 1998 muun muassa urheiluseuroja koskevia anniskelumääräyksiä. Euroopan Neuvoston sopimuksen mukaan anniskeluoikeuksien myöntämisessä on otettava huomioon pakkausten vaarattomuus. Alkoholin, ilotulitusvälineiden ja väkivallan käyttöön soveltuvien välineiden stadionille tuomista on kontrolloitava.⁵⁴

Euroopan Neuvoston sopimuksella ei ole välittömiä rikosoikeudellisia oikeusvaikutuksia Suomessa ja väkivallanteoista vastaavat niiden *tekijät*. Yleisöväkivallasta vastaa rikosoikeudellisesti väkivaltaan syyllistynyt katselija. Vastaavasti, jos katselija vahingoittaa tahallaan urheilijaa esimerkiksi heittämällä vaarallisia esineitä urheilukentälle, tekijä vastaa itse teostaan ja sen seurauksista. Ulkomaisessa oikeuskäytännössä on ollut arvioitavana muun muassa ilotulitusraketin laukaiseminen jalkapallokentälle. Kyse on näissä tilanteissa lähinnä pahoinpitelystä tai vammantuottamuksesta.

Sopimus ei sellaisenaan merkinne myöskään muutosta *yleisötilaisuuden järjestäjän* vastuuseen. Kuten edellä todettiin, kokoontumislain 17 §:n mukaan yleisötilaisuuden järjestäjän on huolehdittava järjestyksen ja turvallisuuden säilymisestä tilaisuudessa⁵⁵.

Periaatteessa on mahdollista, että karkealla tavalla järjestyksenpidon laiminlyövä tilaisuuden järjestäjä voisi vastata yleisön tahallaankin aiheuttamista vahingoista⁵⁶, jos esimerkiksi tilaisuudessa syntyneeseen mellakkaan ei puututtaisi millään tavalla.

Toisaalta jos poliisiviranomainen on ottanut huolekseen tilaisuuden järjestyksenpidon suunnittelun antamalla ohjeita ja määräyksiä esimerkiksi järjestyksenvalvojen lukumäärästä, sijoittamisesta ja muista vastaavista seikoista, ja jos näitä määräyksiä ja ohjeita on noudatettu, tilaisuuden järjestäjän tuskin voidaan sanoa toimineen huolimattomasti, vaikka järjestyksenpito katsottaisiinkin jälkikäteen puutteelliseksi. Poliisin määräysten mukaan toimivassa urheiluseurassa voitaneen pääsääntöisesti luottaa saatujen ohjeiden ja määräysten asianmukaisuuteen, jos poliisilla on ollut riittävät tiedot tilaisuuden luonteesta ja siihen liittyvistä vaaroista.

Kirjallisuusluettelo

Anttila, Inkeri:

Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena. Vammala 1946.

Backman, Eero:

Hajahuomioita väkivallan oikeutuksesta urheilussa. Teoks. Kumpula, Anne (toim.): Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938-30/8-1998. Turku 1998, s. 15 ss.

Frände, Dan:

Allmän straffrätt. En introduktion. Helsingfors 1994.

HE 145/1998 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle kokoontumislainsiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 148/1998 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi järjestyksenvalvojista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Honkasalo, Brynolf:

Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Ensimmäinen osa. 2. p. Hämeenlinna 1965.

Jareborg, Nils:

Straffrättens ansvarslära. Uppsala 1994.

Kinnunen, Essi:

Rangaistava toisen vahingoittaminen urheilussa. Julkaisematon lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto 1999.

Malmsten, Krister:

Idrättsvåld - regelkonformitet och rättsenlighet. Teoks. Jareborg, Nils & Träskman, Per Ole (red.): Skuld och ansvar. Straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson. Uppsala 1985, s. 192 ss.

Matikkala, Jussi:

Loukatun suostumuksesta ja urheiluloukkauksista. Teoks. Lahti, Raimo (toim.): Kohti

rationaalista ja humaania kriminaalipolitiikkaa. Omistettu Inkeri Anttilalle 29.11.1996. Helsinki 1996, s. 171 ss.

Nissinen, Matti:

Rikosvastuun kohdentamisesta yhteisössä. Helsinki 1997.

Nuutila, Ari-Matti:

Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Jyväskylä 1996.

Nuutila, Ari-Matti:

Rikoslain yleinen osa. Jyväskylä 1997.

Nuutila, Ari-Matti:

RL 47 I: Työrikokset. Teoks. Heinonen, Olavi & Koskinen, Pekka & Lappi-Seppälä, Tapio & Majanen, Martti & Nuotio, Kimmo & Nuutila, Ari-Matti & Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Juva 1999, s. 985 ss.

Palmén, Harri:

Laiminlyöntirikoksista. Helsinki 1978.

Rauste, Olli:

Urheiluoikeus. Helsinki 1997.

Roxin, Claus:

Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Aufbau der Verbrechenslehre. 3. Aufl. München 1997.

Saloheimo, Jorma:

Työturvallisuustoimien järjestys - normivalinnan ongelma. Teoks. Tiitinen, Kari-Pekka (toim.): Työoikeudellisen Yhdistyksen vuosikirja 1988. Helsinki 1988, s. 41 ss.

¹ Ks. KKO 1998:122; ks. myös KKO 1999:143.

² Ks. esim. KKO 1993:40, 1993:42 ja 1993:69.

³ EY-tuomioistuimen tuomio 15.12.1995 asiassa nro C-415/93.

⁴ Ks. KKO 1997:38.

⁵ Ks. erotuomarin työtapaturmasta jo KKO 1987:4.

⁶ Ks. erit. KKO 1989:3 ja 1995:145.

⁷ Aivan viime aikoina urheiluväkivaltaan on kiinnitetty runsaasti huomiota. On esitetty, että erityisesti jääkiekko on väkivaltaistunut ja on peräänkuulutettu urheilun etiikan ottamista vakavasti.

⁸ *Juniorieurheiluun* liittyy erityispiirteitä, jotka on sivuutettava tässä. Nuoriso-ohjaaja voi useissa tapauksissa olla vastuussa ohjattavien terveydestä. Yllytystilanteissa juniorieurheilu olisi puolestaan esimerkki välillisestä tekemisestä. Nämä kysymykset jätetään tässä käsittelemättä.

⁹ Näiden lajien luonnetta kuvaa ammattilaisnyrkkeilijä *George Foremanin* lausahdus:

- “Boxing is an honorable sport. You don’t want anyone to get hurt any more than they have to.”
- ¹⁰ Tämän erottelun tekee *Backman* 1998, s. 16 ja s. 20.
- ¹¹ Murhasta (RL 21:2) tuomitseminen tuskin tulee kyseeseen. Lähinnä mahdollista olisi erityisen raa’an tai julman tekotavan käyttäminen kvalifiointiperusteena, mutta niissäkin tapauksissa rikos tulisi voida arvostella kokonaisuutena törkeäksi, jotta vastuu murhasta olisi mahdollinen.
- ¹² Törkeästä pahoinpitelystä voi olla kyse myös, jos rikos on tehty erityisen raa’alla tai julmalla tavalla taikka ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavalla hengenvaarallisella tekovälineellä.
- ¹³ *Kinnunen* 1999, passim. Kyseessä oli OTL-tutkinnon lisensiaatintutkimus, joka sai Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa kiitettävän arvosanan. Tutkimus julkaistaan lähiaikoina opetusministeriön julkaisusarjassa.
- ¹⁴ Ks. samansuuntaisesti jo *Anttila* 1946, s. 146 ss.. Sen sijaan *Rauste* 1997, s. 825 ss. pitää loukatun suostumusta edelleen urheiluväkivallan oikeuttamisperusteena.
- ¹⁵ Ks. *Nuutila* 1996, s. 299 ss..
- ¹⁶ Loukatun suostumuksen rajoista ks. esim. *Honkasalo* 1965, s. 182 ss. ja *Nuutila* 1997, s. 312 ss..
- ¹⁷ *Jareborg* 1994, s. 58.
- ¹⁸ *Kinnunen* 1999, s. 117 s. ja siinä mainitut lähteet. Ks. myös *Nuutila* 1997, s. 315 s..
- ¹⁹ Näin asian ilmaisee *Backman* 1998, s. 15.
- ²⁰ *Jareborg* 1994, s. 58. Ks. myös *Frände* 1994, s. 109.
- ²¹ *Matikkala* 1996, s. 175 ss., selostaa tapausta laajemmin.
- ²² *Kinnunen* 1999, s. 132. Ks myös siinä esitetty ruotsalainen oikeuskäytäntö.
- ²³ *Kinnunen* 1999, s. 133.
- ²⁴ Ks. *Kinnunen* 1999, s. 143. Ks. myös *Matikkala* 1996, s. 182.
- ²⁵ Ruotsissa *Malmsten* 1985, s. 204 s..
- ²⁶ Kysymys liittyy meillä oppiin teon huolimattomuudesta, jota vastaavia kehittäjiä on tehty aikaisemmin muun muassa Saksassa ja Ruotsissa.
- ²⁷ Ks. meillä *Nuutila* 1996, s. 480 ss. ja *Nuutila* 1997, s. 182 ss.. Saksassa ks. erit. *Roxin* 1997, § 11, reunanro 105 ss..
- ²⁸ Vähemmistöön jäänyt jäsen olisi katsonut tämän kriteerin sellaisenaan täyttyvän, mutta hänkin olisi hylännyt syytteen ottaen huomioon kartanlukijan “oman myötävaikutuksen häntä kohdanneeseen onnettomuuteen”. Samaa ongelmaa kuvaa ratkaisu KKO 1963 II 90, jossa tosin oli kyse urheilijan vastuusta toiselle urheilijalle aiheuttamastaan vahingosta. A:n, joka ravikilpailujen aikana oli ollut verryttelemässä hevostaan sitä varten kilparadan ulkopuolelle järjestetyllä alueella, katsottiin huolimattomuudellaan aiheuttaneen sen, että hänen ajoneuvonsa oli törmännyt samalla alueella myös verryttelytarkoituksessa ajaneen B:n ajoneuvoihin. A tuomittiin rangaistukseen vaikean ruumiinvamman tuottamuksesta ja veloitettiin maksamaan B:lle vahingonkorvausta.

²⁹ Junioriurheilussa jo sen *salliminen*, että lapset pahoinpitelevät toisiaan, saattaa poikkeuksellisesti merkitä valvontavastuun vaatimusten rikkomista. Käytännössä meillä on kuitenkin hyvin harvoin asetettu vastuuhenkilölle velvollisuutta valvoa toisten tekemisiä; yleensä vastuu epävarsinaisesta laiminlyöntirikoksesta perustuu suojeluvelvoitteiden laiminlyömiseen. Ks. *Nuutila* 1996, s. 236 s. ja *Palmén* 1978, s. 83 s..

³⁰ Ks esim. *Saloheimo* 1988, s. 41 s. ja *Nuutila* 1996, s. 469 ja *Nuutila* 1999, s. 989.

³¹ Tässäkin tapauksessa dopingin sallimista junioriurheilussa voidaan arvioida toisin. Niissä tapauksissa tosin ei ole kyse vain sallimisesta vaan aineiden suoranaisestä hankkimisesta nuorelle.

³² Ks. kokoontumislain 20 §.

³³ Ks. kokoontumislain 15 §.

³⁴ Sama pätee talkootyöntekijään.

³⁵ Ks. näistä huolimattomuusarvostelun tekijöistä esim. *Nuutila* 1997, s. 147 ss..

³⁶ Ks. meillä *Nuutila* 1997, s. 150 ss..

³⁷ Ks. esim. *Nissinen* 1997, passim. ja *Nuutila* 1997, s. 133 ss..

³⁸ Koska kyseessä oli sopimusperusteinen vahingonkorvausvastuu, vahingon aiheuttajalla oli todistustaakka omasta huolellisuudestaan (ns. *exculpaatiosääntö*), eikä vahingon kärsijän tarvinnut näyttää, että vahingon aiheuttaja oli toiminut huolimattomasti. Rikosprosessissa todistustaakka olisi luonnollisesti kokonaisuudessaan syyttäjällä.

³⁹ Tältä osin äänestettiin; kaksi viidestä oikeusneuvoksesta oli sitä mieltä, että kilpailijalla ei ole velvollisuutta tarkistaa kilpailupaikan kuntoa. Loput kolme oikeusneuvosta äänestivät oman myötävaikutuksen määrästä.

⁴⁰ Ravikilpailuja koski myös ratkaisu KKO 1989:129 (ään.), jossa oli kyse siitä, että raviradan valaistus oli sammunut kesken kilpailun 20 minuutiksi ja hevoset olivat pimeässä törmänneet yhteen ja vahingoittuneet. Raviradalla ei ollut varavalaistusjärjestelmää. Ravikilpailun järjestäjä veloitettiin suorittamaan vahingonkorvausta vahingoittuneiden ravihevosten omistajille. Vähemmistöön jääneet kaksi oikeusneuvosta olisivat hylänneet kanteen, koska vastaavia varasähköjärjestelmiä ei ollut onnettomuusaikaan käytössä millään raviradalla Suomessa eikä sellaisenaan edes saatavilla. Lisäksi he viittasivat tuottamuksen puuttumiseen sekä siihen, että urheiluun osallistuminen on vapaaehtoista toimintaa.

⁴¹ Ks. meillä *Nuutila* 1997, s. 150 ss..

⁴² Ks. kokoontumislain 20 §.

⁴³ Koska urheilukilpailun järjestäjän vahingonkorvausvastuu katselijalle perustuu sopimukseen, vahingonkorvauksen perusteen toteennäyttämässä sovelletaan ns. *exculpaatiosääntöä*. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että ratkaisussa KKO 1981 II 84 puolestaan lentopallo-ottelun järjestäjän katsottiin toimineen riittävän huolellisesti. Alkuverryttelyn aikana oli voimistelusalin ns. pitkänsivun katsomoon lentänyt pallo osunut yleisöön kuuluneen henkilön silmään. Koska vahinko oli ennalta arvaamaton ja katsomon sijoitus oli vastannut yleisön turvallisuudelle kohtuudella asetettavia vaatimuksia,

vahingoittuneen vahingonkorvauskanne hylättiin.

⁴⁴ Sen sijaan alaikäisen katsojan oma tuottamus ei vaikuta samalla tavalla järjestäjän vastuuseen. Tapauksessa KKO 1981 II 105 (ään.) oli kyse siitä, että hiihtoseuran toimihenkilön valvoessa valmennettavien poikien hyppyharjoitusta hyppymäessä oli 8-vuotias harjoituksia seuraamaan kutsuttu poika lähtenyt kulkemaan mäen poikki hyppyrin editse ja jäänyt samanaikaisesti mäkeä laskeneen hyppääjän eteen ja vahingoittunut. Hiihtoseura ja valmentaja velvoitettiin tuottamuksensa perusteella korvaamaan aiheutuneet vahingot.

⁴⁵ Luottamusperiaatteesta ja tuottamuksellisesta myötävaikuttamisesta toisen rikokseen ks. *Nuutila* 1996, s. 347 ss..

⁴⁶ Kokoonnumislain 18 §:n mukaan järjestyksenvalvojien asettaminen on lähtökohtaisesti vapaaehtoista, mutta poliisi voi lain 20 §:n nojalla antaa sitovia määräyksiä järjestyksenvalvojista ja heidän lukumäärästään.

⁴⁷ Ks. järjestyksenvalvojista annetun lain 4 § ja sitä koskevat perustelut HE 148/1988 vp.:ssa.

⁴⁸ Ks. kokoonnumislain 17 § ja sitä koskeva jakso HE 145/1988 vp.:ssä.

⁴⁹ Ks. tark. artikla 1(2).

⁵⁰ Artikla 3(1)(a).

⁵¹ Artikla 3(1)(b).

⁵² Artikla 3(5).

⁵³ Artiklat 4 ja 5.

⁵⁴ Artikla 3(4).

⁵⁵ Ks. HE 145/1998 vp.:n perustelut kokoonnumislain 17 §:lle.

⁵⁶ Vanhassa rikoslainopissa tähän kysymykseen olisi vastattu kielteisesti viittaamalla oppiin kausaaliketjun katkeamisesta. Katselijan tahallisen rikosteon "taakse" tilaisuuden järjestäjän huolimattomuuteen ei voitaisi rikos- tai vahingonkorvausoikeudellisessa arvioissa mennä. Oppia ei enää kannateta, vaikka käytännössä järjestäjä voi joutua vastuuseen aniharvoin rikosten sallimisesta yleisön keskuudessa. Ks. *Nuutila* 1997, s. 118 s..

CASTRÉN & SNELLMAN

Perustettu 1888

Castrén & Snellman on yksi johtavista ja suurimmista liikejuridiikkaan erikoistuneista asianajotoimistoista Suomessa. Toimiston palveluksessa on yli 60 henkilöä, joista 35 on lakimiehiä.

URHEILUOIKEUS

Hoidamme mm. seuraavien oikeudenalojen urheilu-oikeuteen liittyviä toimeksiantoja lajiliitoille, seuroille ja yksilöurheilijoille:

- EU- ja kilpailuoikeus
- yhtiöoikeus:
 - yhtiöittämiset
 - listautumiset
- yhdistysoikeus
- sopimusoikeus
- vero-oikeus
- oikeudenkäynnit

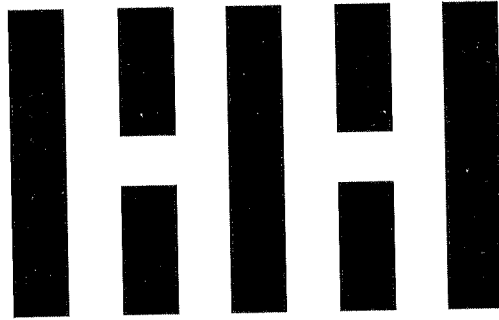
Yhteyshenkilöt urheilujuridiikkaan liittyvissä asioissa:

Johan Åkermarck
Arttu Mentula

Asianajotoimisto
Castrén & Snellman Oy
Erottajankatu 5 A
FIN-00130 Helsinki
Puhelin: + 358 9 228 581
Telefax: + 358 9 601 961
E-mail: etunimi.sukunimi@castren.fi

Kotisivu: <http://www.castren.fi>

Urheilun asialla.

Asianajotoimisto Heikki Haapaniemi Oy
PL 232, 00101 Helsinki
Puh. (09) 177 613, telefax (09) 653 873
Email: heikki.haapaniemi@hhlaw.fi

Palmgren & Wallenlind Oy
LAKIASIAINTOIMISTO

- * Valmentaja- ja pelaajasopimukset
- * Yhdistyksen säännöt
- * Kansainväliset urheilusopimukset
- * Urheilu ja verotus
- * Rangaistukset ja kilpailukieltoasiat
- * Markkinointi- ja yhteistyösopimukset
- * Kilpailusäännöt
- * Urheilu ja työoikeudelliset lait
- * Dopingasiat
- * Siirtokorvaukset

Turku – Helsinki

Ajanvaraukset:

puhelin (02) 4690 444 telefax (02) 2350 107

Email: palmgren-wallenlind@co.inet.fi

